

Saarõ Eva:

„Üts väega põnnõv
ja seto keeleh väega
sagõhõhõ tarvitõdav sort
sõnno om nii-üteldä'
vähendüssõna.'"

lk 9

Leima Aarne:

„Hüä Obinitza rahvas, kutsu
teid ütehkuuh tegema šood
suurt setodõ pito. Edimäne,
midä saati umalt puult
tetä', om külä hüäkõrd.'"

lk 12

Kuurmaa Lenna:

„Edimädsel mail
kell 15 tetäs vallalõ
Ilmaveere ussõ.'"

lk 12

Setomaa

Hind 1.50 eurot

Aprill 2024, nr 4 (413)

Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Kostipäiv tulõ – 29 kotust om kiräh

Seto Kostipäiv 10.–11.08.2024

KAUKSI ÜLLE

Ku ma 11. mahlakuu pääväl tund inne Seto Kõõgi kostipäivateemalist kuuholõkit Inara Vanavalgõ Kohvitarõ mano joudsõ, olli' ussil tabaluku' iih. Kuna vahtsõ, kavvaotsit ja joba kuu aigu aamõtihi olnu Seto Kõõgi tegevjuhi Kogermani Liisu massin saiso maja man, märke, õt om nigu-nii viil kinnilinõ jago, ni mõtli tsässonidõ man väiku jalutusõ tetä', ku jo juusk vällä seto rõivil Inara ni hõigaš sisse lämminõ sõira maitsma.

Selgu, õt filmiti sõirategemist – Inara ja Kruusamäe Sirje tutvustas hinnast. Liis om 2013. aastast Setomaal. Juurõ vanaesä kaudu Podmotsa küläh, esi' eläs Kusnetsova küläh parhilla'. Om 10 aastat Setomaa muuseumitõh tüütänü – direktori, giidi, infokõrraldajana. Pidä kotoh kitsi, kanno, pinni, kassi.

Kõgõpäält saava' sõna kohalõ tulnu' kolmõtõistkümne kohvigu esindäjä', õt jaka' kogõ-

muisi eelmidsist kostipäivist.

Maagõkõsõ pernaane Kruusamäe Sirje tunstas, õt kostipäivi tegeminõ andki mõttö Maagõkõsõ püsivambäs kohvikus tegemisõs. Maja tunnussõõges omma' havvõkotleti', üldse Peipsi kala söõgi', lämmi sõir, inämb õks tava-peräne seto süük. Sirje om kostipäivä pidänü kõik 10 kõrda.

Linnusõ Marje võtt iist šoo aasta Verskah talomuseumi moro pääle tulõvat kohvikut. Innembidi om mitu kõrda olnu pernaane uma kodomoro pääl olnu kostipäivil. Paktas vannamuudu seto süüke.

Külli Niitsikult om pidänü kostipäivi kolm kõrda ja lupa kasuta' kohalikku kasvatõttut.

Laari Maivi lupa jättä' umalõ kohvikulõ õks nime Kalamaitse Majakas. Sääl paktas Lämmijärve ja Pihkva järve kalla. Kostipäivil ütäs aastat olnu pernaane. Meeskond om rahvusvahelinõ – Jaapanist Soomõni.

Eve Väikesaare kohvik miilidüs latsiga peririlõ. Sääl omma' liumäe' ja liivakasti'. Kolm kõrda om kohvikut peetü.

Vigla otsah küdset liha

Pikalevi Epp ja Maikal omma' Harrõoro kohvikuga jo kõrraga telepilti ja inemisi mällu hinnast sisse sõõnõ'. Kõik tetäs savvusannah ja lõkkõ pääl. Maalammas ja vigla otsah küdset liha. Epp hõikas küll, õt maa seeh küdset lammast om näide vällämõtõld, arkõ' perrä teke', a tuu väite sää ma kahtlusõ ala. Joba 80ndidõ aastidõ töösõl poolõl küdsi Emujärve koda Pulga Jaani man maa seeh lammast Elleri Kalle juhtmisõl. Olõ tuust novelli kirotanu umah raamatuh „Säng“. Muido om maa seeh küdset lammast

Kostipäivä pernaase' jagasõ kogõmuisi.

Luigasõ Inara pilt

Lavvakõnõ katsõ hinnast.

Luigasõ Inara pilt

üts vanaaigsõmpi siiani inimkonnal käeh olõvit liha küdsamisõ muudõ. Aafrikah ja Haanimiikki Nõvvukua püürõpäivil alalõ seenimaani.

Kuurmaa Lenna Ilmaveere restoran om kostipäivil tõist kõrda, minevaasta ühinedi peräotsah. Süük om modernne põhamaa ja tähtsä om 0 jäätme poliitika.

Jana Piusa Veereh kohvikust pakk suidsulihha ja kalla, margsõna' ka jõgi ja jalgratta'. Tuiga Elis om olnu iistvõtja Korraaks Garaazi Alla kohvikuh minevaasta, no' om Sarja Urmasõ vahtsõh külälisimajah Lüübnitsah tegev.

Linnusõbra Pesä tõmbas ummi tsirkõga ja kitsiga. Joba tõist kõrd võõdas ette. Mees-

kond õks 15 inemist nigu inämbüsel.

Metsiku Kadri kõnõlõs joba tõist kõrda tulõva Mõtsaveere Jutussõ kohvikuga iist Hilana küläh Siimetsa Moonika taloh. Tuurainidõ põhimõtõ' om 0–5 kilomeetrit, söõgi' setomoodulitsõ'. Minevaasta tekitivä suurõ ilo kõõgih laulva' seto rõivil pernaase'. Anomamõskjaks naksi' välismaa tudengipoisi', vabatahtligu', muu' tüü' olli' näile rassõ', a voolikuga anomit mõskõ' – lõbus ja kuntimüüdä. Keerulinõ om parkiminõ.

Pärtini Sirid tege jo mitmõs aasta Näputüü Kotost. Püsikundõsit om jo hulga. Avamisõlõ tull' huulmalda kõrvalidsõst kotusõst 150 inemist. Opitarõsit tetäs. Vesi tulõ suurkaost.

Kõik kostipäivä' rivih

Luigasõ Inara om kõik kostipäivä' rivih olnu'. Pallõ rahvast käu. Viis gaasipliiti tüütäs. Soomõugrilikkõ süüke viil pääle seto süüke paktas. Inara naard, õt nä omma' pelmeenilõksu jäänü', kõrra pakti ja no' tuldas nõudma. Inara kõnõlõs, kuis külästajä' tedä koooliti'. Kõüsuse' Talina provva', õt koh suvõniire lett om. Oi olõ'. A kas ti rahha taha-ai saia'? Kas mahla om müvvä'? Oi olõ'. Kas rahha taha-ai saia'?

Mina kõnõlõ ka Obinizza Üülokaalist, midä olõ kõik kõrra' pidänü, edimält küll oll' üü osa peräpidodõ mitteaamõtlilik kotus, a viimädsõ aasta' om tuu avalik üülokaal olnu.

Nüüd algatimi arotelu, õt kuis osalõsõ' kostipäiväl just reklaamih nuu' kohvikuga, mia' kõik aig tüütäse'. Hõrna Rieka om jo mitukümmend aastat Taarka Tarõ kohvikut pidänü, innemb Seto seldsimaja nime all. Kõgõ seto süüke paknu. Panõmi kirja, õt kohvik aastast tuu ja tuu ni pakumi võimalust tetä' erime-niü tuus pääväs. Suur inämbüs pernaisi toetas mõtõht ja hääletäs Rieka kohvikuga aamõtliliku kaasamisõ puult.

Nüüd loetas ette hinnast šoos huuaos üles andnu' kohvikut. Poolõ' noist märkvä' valalõ olla' mõlõmbal pääväl. Võiolla' ühinese' Luhamaal ka Läti Aluksne kohvikidõ esindäjä'.

Liis rõhutas, õt tähtsä om kohalik tuurainõ, setokeeline kohvikunimi, kohalikuga rõiva' ja leelo esitleminõ. Ka taimõ-toidulisi liigus kõrrast inämb.

Kuna oldas osa Tarto 24 Kultuuripäälina kavast, sis omma' tähtsä' ka korduvkasutatava' anoma' ni jäätmidõ sortminõ.

Jääs viil valli' tunnussüük. Paktas mett, pörknast, sibulat. Arotamisõ pääle häälehet saa tunnussõõgis pörknas. Nii õt tiidmisõs kasvatajilõ – pörknas maaha, nõudmist tulõ!

Süvväs ja kitetäs ütstõdõs tuud süüke ni lubatas nätä' kooltuisil õga kuu kõrra.

Vahtsõnõ nuur, suurõ kogõmusõga, autojuhi papõrdõga ja isiklikõ kannoga Seto Kõõgi juht Kogermani Liis om edimädsõ kuuholõkiproomi hõste läbi tennü. Edu söögivankre vidamisõl!

Hüä seto rahvas!

Keväjäds' tervtuse' kõigilõ. Om kodomoro kõrda säädmisõ aig, havvõ praatmisõ aig, sündmuisi planiirmisõ ja ka eelarvõstamisõ aig – unistuisi ja kindlamiilsuse aig.

Turistõ ja küläliisi om Setomaal nätä' jo veidkene rohkõba. Oll' imeh, ku tõtõstõ joudsõgi tuu Taa-nih näüdat filmi pääle mi kanti inemiisi, kiä' nuid sammu seto tiidmiisi otsõ' ja löüse', miä' ekraanil nättü. Küläliisi om soo varakeväjä olnu' jo Indiast ja Itaaliast, Leedust ja umast Tarto Ülikoolist, muialtki.

Tahasi' tennädä' ka turismiinemiisi ja muuseumi-tüütäjit, kiä' tutvustasõ' ja tegelese' õgapäävdselt tuuga, õt mi kavvõbahe nätä' ja tiidä' olõ.

Maaselitsa tegemisi' Setomaal lätsi' kõrda ja Viländimaa setosit oll' ka Saarõpeedi rahvamajja kokko tulnu' hulga. Tennä iistvõtjit!

Aiteh ka Setomaa raamatukogolõ, kiä mi inemii-silõ tiidmiisi lähebäle toosõ – om tuu raamadesit-lüs vai kiränikuga kokkosaaminõ.

„Active Youth“ projekt Läti ja Seto nuuri vaihõl käüse ja piä nakasõ' noorõ' opma, kuis projekte kirota' ni ello viiä', umavaihhõl vaeldasõ' kogõ-muusi noortõkeskusõ' ja planiirmisõl om suvõlaagri Setomaal.

Rõõmu tege, õt mi küläkogokunna' omma' aktiivsõ' ja toimõka' – om tuu Poloda, Mokornulga, Luhamaa vai Saatserinna kandi rahvas, kõigil tegemiisi pallõ ja ütitsit ilosit iihmärke.

Stephane Garnier om kirotanu umah raamatuh „Mõelda ja tegutseda nagu väike prints“, õt kaidsa' umma unistust, mõista' hädä tetä' nii hindäle ku tõi-silõ, olõ' rikas tuu poolõst, miä sul om, võta' aigu elämisest, näe' tuu taadõ, miä olõ-õi silmäga nätä'.

Naid mõttit ja tegemiisi soovi uma kodokandi inemiisilõ. Ja ku mi viil ütehkuuh umma Setomaa unistust mõtlõ, kaidsa ja edesi vii, sis om tulõvanõ liha-võõdõh, folgi', sõirapäävä', kostipäävä', kuningriigi' ni iispäävä' ja töösõpäävä' tegemisõ' tähendusliku', latsõ' ja suurõ' inemise' hoitu ja miil kõigil hüä.

LEIMA
EVELIN,
Setomaa
ülembootska

Aasta aigu om olnu teküs

Obinitsa Külade Seltsil sai sooaasta 18. märtsil edimäne tegutsõmis-aasta täüs.

TURVASÕ EVELIN

Obinitsa Külade Seltsi juhatusõ liigõ'

Oll' hulga arotamist, õt kuis piirkunda parembas elämisõ kotusõs muuta'. Samal kuuholõkil valisi rahvas ka külävanõmba, kinkõs sai Blumi Priit, tubli Naabrivalvõ programmi iistvõtja ni kohaliku kultuuri-elo käümäh hoitja.

Mis sis tettüs sai, ku kaia' tagasi? „Teeme ära“ talostõ aigu korstõdi külä parki, küläkeskusõ ümbrust ja Lauuimmi kallast. Järveviirt puhastõdi päälakasunu võsost. Külärahva umal algatusõl ja toetusõl sai' soetõd külä päämistõ huultsidõ pääl postõ külge lilliampli'. Kõrrastõdi ka lipuväläku lillikasti', kohe istutõdi suvi läbi häitsvä' lakju lehtiga' lilli' külästäjide ni ummi jalotajidõ rõõmus.

2022. aastal sai Obinitsa küläl müüdä 370 aastat edimädest kirälikult ar'märkmisest. 1. juulil 2023 peeti tuud päivä au seeh ja peetäs edespidigi. Lipuväläkul om ka tuukohanõ plakat, koh iih hüä pildistä'.

Obinitsah om elo olnu vähembält tuhat aastat, om oltu koolikülä, Soomõ-Ugri kultuuripäälil 2015 ja sooaasta olõmi osa Euroopa kultuuri-päälil Tarto 2024 liikumisõst.

Talgo' Obinitsa pargih.

Sundelli Harri pilt

3. augustil valmistumi vasta võtma Seto Kuningriigi umbõs 10 000 külälist.

Külärahval om olnu kõgõ suuv kogonõda' küläparki ja adventiaigu tähistä'. Nii ka 2023. aasta jõuluuutmisõ aigu. Jõu-

lus küdsi' tubli' Obinitsa Külade Seltsi päkapiku' piparkoogi' ja vei' piirkonna vanõmbaialistõlõ väiko jõuluüllätuse.

Külärahva algatusõl sai peetü vastlapäiv ja kuuhtüüh Mokornulga koori ni küläkeskusõga

muuseumi ümbrõ meeleolukas maaselitsa pido.

Pääl küläelo tegusambas muutmisõ ja ümbrusõ ilosambas muutmisõ tetti ka projekte. Kirotimi' kohaliku umaalgatusõ programmi ja Edendüs-fondi projekti „Obinitsa külä-pargi täiendämise“. Tõõnõ projekt päälkiräga „Obinitsa rannaala rekonstrueerimise I etapp“ sai kirotõd Piiriveere Liidri programmi. Mõlõmbit suuvõ rahastõdi.

Kohaliku umaalgatusõ programmi toel ostõti küläparki mano suurõmb lavvakomplekt, kats pargipinki ja prügükasti. Laudaiaiga piiritleti pargi ala – tuu om turvalisusõ peräst, õt vähämbä' latsõ' õs pääsenü' sõidutii pääl. Ilopuhmõ alosõ' ja mänguväläku ala täüdeti multšiga.

Obinitsa rannaala rekonstrueerimisõ I etapih om joba puhastõd rannaviir võsost ja pilliruust ja mano tulõ paadisild ja mõnõ' istmiskotusõ'.

Teno MTÜ iistvidämisele om kohalik kogokund lännü võrk-sambas kotost vällä tulõma, ühtsembäs muutunu ja olõmi tähele pandnu' hindä seltsih inämb sääntsit inemisi, kedä muido külävaihhõl olõ-õi trehvänü muial ku kauplusõ man.

Teno aktiivsõlõ ja kokkohoit-valõ kogokunnalõ om Obinitsa külä nägo muutunu ja proomimi hüä saista', õt nii jääs ka edespidih.

Joudu meeie kõigilõ uma kodokotusõ hoitmisõl!

Seto jutusidõ päiv Miktämäel

SONTSI KARIN

Miktämäe Kooli direktor

Hoiamõ Miktämäel alalõ kavva-aigsit kombit ni tegemisi. Inara Vanavalgõ Kohvitarõh oll' 20. märdsil, üleilma jutusõajidõ pääväl sooaastaganõ Seto muinasjutupäiv. Päävä teemast oll' „Eihtädeh sildõ!“ Taa om päiv, koh juturahvas üle ilma kõnõlõs lugusit.

Päivä alost Miktämäel ülebsootska Leima Evelin. Arotusõ iistvidäjäidõst olli' Piret Päär ja Piret Kukk. Ütehkuuh mõtõldi ja kõnõldi, kuimuudu saamõ tetä' silla' inemistõ vaihhõlõ. Pireti sõnno perrä om meil min-kagiperäst lihtsäs tetä' müürü'

Seto jutusidõ päiv Miktämäel.

Sontsi Karini pilt

vai valli' sinnä' kotsõhõ, koh võisi' olla', piäsi' olõma hoobis

silla'. Näütüsõs andist pallõminõ – ku olõt essinü. Taa om

veiga rassõ, a taa om joba väigokõnõ eloh tarvilinõ sild, vai sõs mõnõ hädäholõja avitamino. Piret Kukk ummakõrda näüdas, õt jutusõajamisõ aigu või olla' suurõst abimehest pail.

Päävä edimädeh poolõh kõnõli' ja lauli' lugusit latsõ' Miktämäe „Oravakõsõ“ ja Verska „Tsirgukõsõ“ ni „Kahruott“ rühmist. Päävä töösõh poolõh kulssimõ jutukõisi Miktämäe Kooli VI klassi, Meremäe Kooli I–II klassi ja Verska Gümnaasiumi II klassi latsit. Nuuri ja vanno vaihhõlist silda olli' appi tulnu' luuma hoolõalodsõ' Setomaa Hooldõkodost.

Aifuma kõigilõ muinasjutupäävälisilõ, koolilatsi ja latsi-aialatsi oppajilõ!

Kultuuripääliinu võro, seto, mulgi ja saami nuuriprogramm sai huu sisse

Nädälivaihtusõl sai' edimäist kõrda kokko võro, seto ja mulgi kultuuri taustaga' aktiivsõ' noorõ', kiä' omma' osalisõ' Euroopa kultuuripäälil Tarto 2024 ja Bodø 2024 nuuri kuuhtüüprojekti.

Aesta aigu kauv kuuhtüü and seto, võro, mulgi ja saami noorilõ võimalusõ kogõmuisi vaelda', tõõnõtõsõlt oppi' ja iistvidämisõ mõistmist arõnda'.

Programmi raamõh om osa-võtvil Lõunõ-Eesti nooril võimalus kauvvu' saami nuuri man Põhja-Norrah Euroopa

kultuuripäälilnah Bodøh ja umakõrda võtta' vasta saami nuuri Lõunõ-Eestih.

Noorõ' saava' ülesandõs kuuuh tetä' näütüs ja digikogomik, mia' tutvustas hüvvi näütit nuuri osavõtõmisõst ja ütehaardmisõst umakultuuri edendämisõ ettevõtõmisi mõlõbah riigih.

„Rahvusvaihhõlilih projekteh omma' seto', võrokõsõ' ja mulgi' innegi' olnu', a säänest ütist ettevõtõmist, koh kõigi kolmõ Lõunõ-Eesti väikõrahva noorõ' ütehkuuh kaman-

dasõ', olõ-õi olnu'. Mi tahasi' tuvva' inäp nuuri võro, seto ja mulgi kultuuri arõndamistegevüisi mano, „ütel Tarto 2024 Lõunõ-Eesti projekti haldur Laanmetsa Kadri.

Pääl edimäist kokkosamist anni' noorõ' tiidä', õt näil om hüämiil, õt nä saava' teno projektilõ tõisi nuuriga' umah keeleh kõnõlda' ja kogõmuisi vaelda'. Nä naksi' jo' unistamma Lõunõ-Eesti väikõrahvidõ nuuri ühendävä organisatsiooni luumisõst. „Pääl tuu, õt kokkosamisi aol saava' noorõ' vaht-

sit tiidmisi tõisi kultuurist, om vähäbält sama tähtsä võimalus sügäväbält ka' umma kultuuri tundma oppi, „ütel Laanmetsa Kadri.

Kokkosamisiõl olli' nuuriga' kuuuh arotamisõ man ka' võro, seto ja mulgi kultuuri-instituutõ, Tarto 2024 ja Tarto 2024 Tarto Maailmaülikooli esindäjä'.

Kuuhtüüprojekti „Rising young ambassadors in minority cultural field“ rahastas Euroopa Liidu Erasmus+ programm.

LAANEOTSA ANNELA

Kultuuripäälilna nuuri ja vanõmbit iistvidäjäit.

Laaneotsa Annela kogo pilt

Piho Mare 80

HÕRNAAARE

Juubelijuttõ alostadas õks eshindäst ja säädäs hinnäst hällülatsõ avvupaistõhe.

Kohki 1970ndidõ lõpuh, 1980ndidõ alostusõh kõnõli' mu Petseri sugulasõ' ütest seto noofkust Marest, kiä tüütäs muuseumih ja om ilmadu tark seto vanaaolitsõst elost, ašost, mastõrast kõnõlõma. Kuna 1980ndidõ alostusõh naaş hillätassa setodõ uma-vahelinõ läbikäuminõ, ütitse' laulmisõ', iloõdagu' laembahe rahvahe jõudma, sis mi Mokornulgah naksi otõsma õgast Setomaa nulgast inemisi, kiä' tulõsi' kampa. Saiõ Mare Petseri-kodo aadressi, olle tuu Võro uulitsah, televisioonitorni ja Tsäältsüvä põrsaturu vaihhõl. Lätsi sinnä' ni trehvügi Piho Mare kotoh olõma. Ku kopudi, tulles ussõ päälle illoš helle pääga naistö-rahvas. Kutsti küüki, anti hüvvä tsäiu, petsenit ni naksi juttu ajama.

Piho Mare kodo saiõ peris pikäst aost mi Petserih käumisi, plaanõ pidämisõ, elo arotamisõ kotusõst, kohe olli kõgõ oodõt. Peräst tulles viil Tammodõ kodo Riia huultsah, õkva KGB maja vastah. Piho Mare ja Tammodõ kodo ni Petseri II (Eesti) keskuul olli' edimätse' Seto Maja' Petseri liinah ja Petserimaal.

1987. aastaga alostusõh võt' huugu muinsuskaitseklubiõ tegeminõ üle Eesti. Kõkõ lähemb meele olle tuudaigu Võro muinsuskaitseklubi. Klubih olle' pia õga nädäli kokko-saamisõ', koh arotõdi muinsuskaitset, Eesti asju, ka poliitika värke. Tiidse, õt Mare olle käunu Sibirä setodõ man. Olli inne kõrra vai kats kuuldnu, õt

Piho Mare kuuh seto kultuuri uurjidõ seltskunnaga.

Tuulõ Toomasõ pilt

Sibiräh eläse' seto'. Üts väigo-kõnõ park käve 2000 kilomeetri takast ummi vanavanõmbidõ sünnükoto Lindsi küllä kaemah ni mu esä veie nimä' Petserihe rongi pääle.

Saiõ Piho Mare Võro kõnõlõma ja pilte näütämä. Kokko-saaminõ olle Võro muuseumih, aig kattõ ruttu ni päälle tuud tahtsõ' kõik, kiä' sääl olli', Sibirä setodõlõ küllä minnä'. Joudsõ külh sinnä' 30 aastakka ildampa. Olle tuu kõnõlõminõ oktoobrikuuh, ku Võro liiku jo ülesnõsõmisõ poolõ. 25. oktoobril 1987 mi säie Setu Seltsi kokkokutsmist Petsere liinah, Petseri II (Eesti) keskuulih. Mare olle Setu Seltsi asutaja ni valiti seltsi juhatustõ. Tuustpääle olle Piho Mare üts Seto ja Petserimaa liikumisõ tugisambit ummi nõvvuandmisiga, inemisi tundmisõga ni osavõtmisõga.

Ku olle vaia saata' nuuri Petserimaalõ pärimust kogoma, sis Mare võtsõ nimä' vasta ni olle näile oppajast ni tiijuhist. Parhillatsõst om noist noorist saanu' üle keskia diplomaadi', kirämehe', kiränaase'. Ku tulles margo võtta' Petserimaad filmilindi pääle, sis alostus olle õks Mare man.

Ni õgasugumatsõ' Setomaa-Petserimaa uudistaja', nigu Anatol von Lieven, Liibanoni juuriga Ameerikamaa suuräri-miis Fran Jabara, omma' Piho Mare poolõ Petsereh sisse astnu', näile om näädät mastõrat, muuseumidõ kogosit ni seletet Petseri mastõra, Setomaa ni Petserimaa asju.

Järgminõ suur samm olle Petserimaa Eesti kodanikõ komitee tegeminõ ja Eesti Kongressilõ saadikidõ valiminõ Petserimaalt. 9. märtsil 1990 Petserimaalt valitu Eesti Kongressi saadikidõst üts olle Piho Mare. Uma kimmüsega olle tä ka Eesti Vabariigi taastamisõ kõkõ edimätse alostusõ man.

1990. aastakil Piho Mare iihvõtmisõl, toel ja juhatusõl naati tegema Setomaa ni Petserimaa filme. Parhillatsõst om suurõmb jago noid inemisi jo liiva vaonu, kotusõ' töösõst saanu', kombõ' meelest minemäh. Timä läbi tulles tiidminõ Tobrova Luikjärve talost läbi filmi „Kodo, mu kullano“ ni parhillatsõst om talokõst kõrdapite kohendet, tetä' om viil ütsjago, a talokõnõ õks om käeh.

Edimätse' ilosa' ja tõsidsõ' raamadu' seto ehtist omma' Piho Marel tettü. A ma

es ni pallõ' inemisõ' kitvä' raamatut „Petseri – 20. saj väike Euroopa linn“. Piho Mare Petseri raamatut tiidvä' nii seto', eestläse' ku Petserimaalt peri põlisvindläse'. Parhillatsõst om tuu raamat poodõst suutumast otsah.

1992. aastaga oktoobrih asutõdi Tarto liinah SA Setu Kultuuri Fond. Piho Mare olle üts vällämärkjit ja asutajit ni edimäne juht. Pia 15 aastakka olle Mare pääjuht SA Setu Kultuuri Fondih, kost toetõdi latsi pillilaagrit, ostõti edimätse' pilli' näile harõtamisõst. Fondi toel pia 10 aastakka toetõdi Setomaa arheoloogõ käumisi, minkõ läbi Setomaa aolugu om saanu vahtsõ näo, võrrõldõh tuuga, mis viil 1990. aastakil tiiti.

Hõimurahvidõ ja Siberi setodõ tugiminõ, näide Setomaa ni Eesti tuuminõ ja vasta külähkäumisõ' om olnu' SA Setu Kultuuri Fondi iihvõtmisõl ja toel.

Petsere Piho Mare om olnu seto vahtsõ heränemisõ, edimätse 10–15 aastaga ülesehtämisiõ üts tugisambit ni Petseri liina ja Petserimaa hindä-tiidmisõ hoitjit.

Pallõ aastit Piho Marele!

Raamat umblõmisõ oppamisõst seto keeleh

KAUKSI ÜLLE

Orava Kairi om Setomaaal ja Vahtsõliina kandih kogonu tuntust ürgrätsepä, vanaaigsõ seebi meistri, rõivaparandustalostõ kõrraldaja ja OUT tiatre näitlejänä. Mitmõkülgne imänd oppas ummi tarkuisi ka koolituusil edesi.

Täämbä tulõ juttu Kairi kiro-tõt vagivahtsõst raamatukõsõst „Persepalaga' kaadsa“.

Edimält tulõ üldä', õt om kõgõ hüä miil, ku määnegi kiräsõna trükitäs seto keeleh. Huulmalda' tuust, õt kõik ilm lätt suulidsõ ja pildilidsõ väljendämisiõ moodu pääle kõrrast inämb, olõ-õi kultuuri edesikestmisõ pääle mõtõldõh hüä jättä' raamatidõ ja kiräoppusõ muudu vahelõ õga maaha. Inämbüs seto käsitiü-raamatit om küll sündünü seto keeli märgutõh ja setokeelitsõnõnõ vai päätükke eestikeelitsilõ lisadõh, a veidõ om peris umah keeleh. Miilde tulõ Heliste Leida „Imält tütrele“ raamat.

Raamadukõsõ tagakaasõ pääl ütles välläandja, õt vihk om setokeeline selle, õt alalõ hoita' setokeeline ummõlusõ sõnavara.

Alostusõh kirotas Kairi: „Aestagal 2010 oll' mul vaia üte' vanamuudu kaadsa' ummõlda'. Ma sis lätsi Eesti Rahva Muuseumi kaema, õt mäntsit kaatsu sääl om ja kuis innidsel aol om miihile kaatsu ummõld.“

Kairi käve muuseumidõh ja ummõl' suuvjilõ ni uursõ, õt kuis rahu oldas vannamuudu kaatsuga'. Huvi oll' suur just puutüuga ja mihi käsitiüga seot mihi hulгах. Olõ nännü mõni aasta tagasi Talinah mardilaadol Puupartei meeste (käsitiülistõst mihi sõprus-kond) moodunäütämist lava pääl, õt kuis naa' omma' õigõ' kaadsa' tüü tegemises. Tõsõlt puult tundsõ' naidõ vasta huvvi kasatskikargaja', sääl om olulinõ, õt olõs jalgu vaihõl abarust. Kolmandas telle mu käest sääntse' kodokoet linadõst kangast kaadsa' punkarmuusikust poig – hüä' kasatskit karada' ja suvõl festivalidõl lesata'. Jo tõist paari umblõmi Kairi kursõsõl katõpääle pujaga.

Õga rõivas kohanõs aoga, moodu' muutusõ', selle õt inemisi soovi' muutusõ'. Nii om põlvini mihi villasärgist saanu härmäku pikkusõga pikk-kuub. Ka kaatsu ummõldas liinamoodulitsi, ummõldas piili pääl koet kangast, poodirõivast, vannu ja vahtsit. Lõikit kohandadas: šooilmaaigsõ' mehe' omma' ümärigumba' inämbüste, põllu-ja mõtsa- ni ehtüstüüd vähämb. Kairi om mano pandnu karmani'. Muido oll' vanaaolidsil kaatsul õnnõ mõni külekarman, a šoo ilma aigu om inemisiõl puul mudsu vällähpuul pääd ja telefonilõ piat karman olõma, tõonõ karman tengelpungalõ, ja nii tullgi kaatsulõ edekarmani' vanaaagsidõ muudõ perrä mano luvva'.

Mille raamadul sääne päälkiri? Pala om tükükene rõivast, perse' om õks perse'. Sisu om tuuh, õt nõoo' kaadsa' omma' aoluulidsõlt ummõld kitsast kodokoet kangast. Peele' olli' vanastõ kitsa' ja saigi säänest

Raamat

„Persepalaga' kaadsa“

Umlõmisõ oppaminõ seto keeleh

- Joonistusõ' ja oppus: Orava Kairi
- Setokeelidsõ' teksti' ja ümbrepandminõ seto kiilde, keele ülekaeminõ: Sarvõ Oiõ
- Kujondaja: Viardi Mari
- Läbiumlõja': Tauli Maris, Põldma Talvi
- Korrektuur: Sarvõ Maarä
- Tenosõna': Eesti Rahva Muuseum, Setomaa Muuseumid, Kiiova käsitiü- ja kultuuritalo, Seto Käsitiü Kogo, Vastseliina Raamatukogu, Kala Ingrid, Tsopatalo Helju, Lepassoni Kadri, Ahun-Vaarpuu Hille, Laane Kerttu, Saaremaa Sirje
- Raamadu tegemist omma' tugõnu' Rahvakultuuri keskus ja Eesti Kultuurkapital.

60 sentimeetri laitust kangast kuta'. Umlõmisel tarvõtõdi ar' õga palakõnõ rõivast. Oll' jo inne kanga kudamist põllu hariminõ, lina külbminõ, lina kakminõ, lina leotaminõ, lina sugiminõ, lina ropsminõ, paklidõ ketraminõ, langa ketraminõ. Pääle kanga kudamist kanga pleegitäminõ. Nii oll' ja tegelikult om ka parhilla' õga rõivatükk väärt, sääl om loodusõ ressurssi ja inemistõ tüüd ütsjago.

Kaadsa' tuu kanga laitusõ peräst tettigi nii, õt kangas kääneti toros ümber jala, jalgu vaihõlõ panti suur nelinulka tükk ja perse pääle tuusama persepala, õt anda' ka puusa kotsilt abarust mano.

Kairi raamat om hulga joonistuisiga', kõik om ar näädät pilte pääl vai seletet. Inemisõl, kiä om umblõmisõga kõrdapiteh kokku puttunu, om šoo raamadu perrä tävveste võimalik kaadsa' ar ummõlda', a kiä om väiko kogõmusõga, kiä olõ-õi kokko puttunu lõikidõ kohandamisõga vastavalt inemisõ mõõtudõlõ, tuul tasos kävvu' mõnõl Kairi koolitusõl vai edimäne proomitiü tetä' tsitsist. Massa-ai riski' kalli kodokoet rõivaga inne kogõmust vai oppust.

Kairi kursõsõl om sagõhõhõe suund käsitsiumblõmisõlõ. Tuu om tõõmelil hüä suund. Parhillatsõh rutulidsõ moodu ilmah, koh õgaüts om suur kaldsutuutja, om rõiva ja käelidsõ tegevusõ väärtüstäminõ umaette ordenit väärt.

Kae' perrä!

- Ummõlusjuhendit, eestikeelits e-raamatut ja kursuisi saa telli': kairiorav@gmail.com.

Keelepesä Räpinä koolilatsilõ

Märtsikuu viimätsel nädälil oll' mul kokkosaaminõ Räpinä ÜG III ja II klassi latsiga. Räpinä raamatukogoh võt' minno vasta lastõosakonna tüütäjä Evi.

Lavva pääle olli' valmis säetü mu puja Raineri setokiilse' raamadu' „Miitsirk Jako“, „Mamma jutusõ“, „Papa jutusõ“ ja kiräkiilne „Mesilane Jako“. Ma võti üteh seto aabidsa ja seto Tähekes.

Kellä kümnes olliki' III klassi latsõ' ja oppaja kohal. Ruumi oll' pallõ ja istmiskoha' mugava'. Šoo klassi latsõ' ja oppaja jo tutvva' mineväst kõrrast. Tõsutkõnõ kõnõli tuust, õt koolih opatas mitmit kiili, a ma taha opada' näile seto kiilt. Nii mõnõlgi latsõl omma' vana-vanõmba', kiä' vil kõnõlõsõ' seto keeleh.

Alostusõs saiegi ette loetu raamadust „Papa jutusõ“ jutt „Volli ja sannavihakõnõ“. Aro-timi, kuis saa sannavihta vil mitmit kõrdu tarvitada', ütesõnaga taaskasutus. Seto aabidsast ja

Seto keele tunn Räpinä latsiaiah.

Rahasepä Maria pilt

Tähekesest saiegi opadu setokiiltsit sõnnu ja arvu saia' näide tähendüst kiräkeeleh. Näütüses loimi numbrit, aia- ja kõõgivilju nimetüisi. Kodo- ja mõtseläjidõ setokiilse' nimetüse' olli' nii mõnõlgi miilde jäänü'.Tsõõri pääle saadi seto aabidsa.

Õt latsõ' piasi-i kõik aig üte kotusõ pääl istma, teimi ütitsõ seto laulumängu, midä sai mitu kõrda läbi mängi'. Lõpõtusõs kostitõti latsi kompvekkega.

Mõnõ minodi peräst tulli' kohalõ II klassi latsõ' ja oppaja. Šoo klass oll' edimäst vuuri. Tutvusti hinnäst ja anni tiidä', mille ma tämbä sinnä' tulli. Tutvusti setokiiltsit jutusõraamatit, aabitsat, Tähekest. Raamadust „Papa jutusõ“ saie ette loetu jutt „Toonõkurõ pikäst nokast“. Latsiga arodimi teemal, kas tõistõ kiusaminõ ja narminõ om illoš ja kuis tuu hinnäst tund, kedä narritas

vai kiusatas. Kõnõli ka, õt kõik tsirgu', mõtseläja' ja ka inemisiõ' omma' umanõlidsõ'.

Küsse latsilt, kuis näil koolih kiusamisõga om, ja vastus oll', õt kiusatas külh.

Latsilõ opsi setokiiltsit sõnnu, loiemi numbrit. Näütüses ka tuud, õt tsäihainu ja kõõgivilju kuis kutstas seto keeleh. Seto aabitsast saiva' tiidä' kodo-ja mõtseläjidõ kotsilõ, kuis üldäs seto keeleh. Tsõõri pääle saadi ka seto aabidsa, õt tutvvasaia' seto kultuuriga.

Latsõ' ja oppaja teivä' mullõ üllatusõ. Lauli' laulu võro keeleh, oppaja mänge väikokanõlt ja tuu lauluga läävä' Uma Pidlõ.

Mõlõmba klassiga sai ütime pilt ja õgaüts kompvekke. Päiv Räpinäh läts kõrda ja oll' latsilõ ka midägi tõistmuudu. Looda, õt järgminõ kokkosaaminõ saa olõma. Aitumma Evilõ vastavõtmisõ iist!

RAHASEPÄ MARIA
keelepesä iistvidäjä

KUNINGA SÕNOLISÕ LAUL

Seto leelo ja tõsõ' laulu'

Naasekõsõ' noorõkõsõ',
linnukõsõ' laululitsõ',
miä meil viga veerätellä',
kua meil viga kulätõlla'!
Pelgä-i mi sõnno puudevata,
latsõ laulu lõppõvata,
sõna' omma' meil sõlõ ala,
leelo laja lehe ala.
Õgal linnul uma' laulu',
õgal tsirgul uma' sõna',
muusikat ka mitut muudu,
viiekeisi viisi muudu.
Muu_ks kitvä' muida laulõ,
muudsat kitvä' nä muusikat,
mi kitä umma leelokõista,
lauluimmi laulukõista.
Vahtsõ' laulu' vanast jääse',
muudsä' laulu' muutunõsõ',
leelo õks jää laulijilõ,
mõnõ sõna mõistijilõ.
Leelo naase' kokko hõikas,
sõnakõsõ' meid tsõõri pandva',
leelo luudu om laanõh laulta',
laanõh laulta', küläh kuuku'.
Üts om ilo alostaja,
pallõ perrälaulijata,
üts kui ilo lõpõtõlõ,
tõnõ jal, armas, alostõlõ.
Vahtsõ' laulu' omma' lava päällä,
pantu vällä püüne päällä,
üts om ilo alostaja,
tõsõ' kavvõst kaejaksi.
Vahtsõ' laulu' omma' lühkokõsõ',
omma_ks tiba- n- tillõkõsõ',
kolm mintat kulätadas,
viis mintat veerätädäs.
Õga leelo meil otsa lõpõ-s,
laulusõna' lakja lää-s,
sada sõnna saat ütte säädä',
katsisada kokko panda',
kolmi päivä kulätadas,
viisi päivä veerätädäs.
Sõna' saasõ' süüamestä,
helü hellä hinge päältä,
leelo om süüame sütütäjä,
lahkõ meele lahutaja.
Laulkõ' ilda õdagulla,
laulkõ' varra ka hummogulla,
sõs mi õks hinge'
helisese',
kõõ ilm ilotasõ'.

VALGU MEEL
august, 2023

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle,
tel 5656 9079, e-post: kauksiyll@ gmail.com
Toimõtaja (lisaleht Vahtsõ' Vallah) Järvelilli Rein,
tel 504 6423, e-post: rein.jarvelill@setomaa.ee
Keeletoimõtaja Palmi Silvi
Seto keele tõlkja Sarvõ Õio
Külesäädmine Lööpri Priit
Välläandja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Külvikü Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela,
Matvei Arvi, Sarvõ Õio, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike,
Jüriõ Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjä: Printall AS

Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm
ja lisalehte Vahtsõ' Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ' saata: kauksiyll@ gmail.com

vai Setomaa aoleht, Obinitsa külä, 65301, Võro maakund.

SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata: rein.jarvelill@setomaa.ee

Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Vanarahva puhkmispilli'

NASSARI ELVI

Vanast oll' mitmit pille, midä
sai eis' kotoh tetä'. Kas paiu-
koorõst vilepill vai lepäkoorõst
toro vai sis sikasarvõst tett pill,
sarvõpill. Kõkõ lihtsamb oll'
tetä' paiupilli. Paiupilli teie'
latsõ' vanast kařah kävveh.
Joba põlvõkorgul poiskõsõl oll'
üteh väits, minkõga kevjä oll'
hüä pedäjäpuult mäihhä vai sis
vilepilli jaost paiuossa lõigada'.
Pillitegemisõ aig oll' kevjä, ku
puu kuur oll' vallalõ ja sai ilostõ
puu päält maaha kääntä'. Paiu-
pill om veiga vana pill. Huvtav
oll' lukõ', õt Truba külä kooli-
oppaja Saar kirof 1940. aastal
Eesti Rahva Muuseumilõ
küüsumiskava vastusõst, õt
paiukoorõst pill tull' säälkandih
tarvtusõlõ 1875. aastal, a säänd-
sit tetäs sääll õks vil edesigi.

PAIUPILL JA RUUPILL. Pilli
jaost lõigati sõrmõjämehe
oss. Pidi kaema, õt kuur olõsi
terveh. Pulga ots lõigati puul-
liuhka maaha. Sis lõigati pääl-
mätse osa pääle puultsõõ-
rik tsäkk (kooni puuni vällä)
ja sis lõigati kuur keskpaigast
väidsega läbi. Naati üte poolõ
pääle määndsegi jämehe
ossa vai paalkaga kohtama.
Koptõdi niikavva, ku kuur lei
puu külest vallalõ. Ilostõ läbi-
pesset koorõ sai aigupite puu
päält ar' kääntä'. Veiga tull'
ette kaia', õt kuur katski lää-
si-i. Maaha käänet kuur panti
kõrvalõ. Tuu ossakotus, mia oll'
ilma koorõlda, kaeti perrä, koh
oll' väidsega lõikamisõst jäänü
kriipsukõnõ, lõigati puulliuhka
sügävambast. Tuu jaost, õt õhk
puhkmisõl läbi pääsesi, lõigati
puupulga „lae“ päält puinõ osa
maaha, õt pääle koorõ pulga
pääle tagasi pandmist tekküsi
koorõ ja puidõ osa vaihhõlõ
pilo. Om tuu tüü ar' tett, sis
pandas kuur tagasi, nii õt koorõ
ja puu tsälga' saava' vastakutti.
Ku taha-i veiga helü vällä tulla',
või pillo vai tsälka tsuut aba-
rambast lõigada'. Tuu jaost piat
koorõ jal päält kõrrast ar' võtma.
Pilli sai niisamatõ tetä' pil-
liruust vai olõkõrrõst. Ruupilli
jaost lõigati sääne paari tolli
jämehe ruust toro, kohe
ütte otsa lõigati sisse piklik kiil.
Mõni tekk ruupilli otsa vil kah
tsälgakõistõga sõrmõavausõ',
sõrmulisõ'. Nuid avakõisi
võidsõ olla' mito. Ruupilliga
sai puhku' terävät hellü. Tuud
mänge' kařalatsõ', a ka suurõ'
kařusõ' puhe'.

LEHEPILL. Pääle ruupilli tetti
pille ka püdest vai hainast.
Vanast mõistõti ka niidirul-
list pilli tetä'. Kiä mõistsõ,
mänge ka prosta pilliga helü
ilostõ vällä. Prosta pillikene
oll' lehepill. 1913. aastal käve
Setomaa Armas Otto Väisä-
nen, kiä käve maikuuh üteh
Siimaski Seenkaga Saatserina
nulgah. Saaboldast Saatserina
poolõ minneh johtu suumlasõ
kõrv kuldma Saabolda külä
mant lehepilli hellü ni piä-äs
timä pallõst tagasi pöörtä', õt
tuu helüaparaati, vonograahvi
pääle salvõsta'.

Jatsmanist om Eesti Rahva
Muuseumilõ kirotoõ, õt tuuhki
küläh olnu' mõnõ' tsura', kiä'
küläkirmastõl mänge' tandsu-
lugusit puulehega. Muud
kunsti olõ-õs, ku tull' haava-
leht suuhu panda' ja hüümü-

Nikita Vassil mäng lepätoroga Kiiova küläh, 1913.

Armas Otto Väisäneni pildi' ERMi kogost

Sido Nikit mäng sarvõpilli.

sedä', tuu tähendäs – mänge'.
Säändse' „pillimehe“ olla'
mängnü' perrä kõik tandsu-
luu' (-helü'). Vanarahvas tiidse
kõnõlda', õt veiga hüä haava-
lehega mängmisõ mõistja olnu
Järvesuu valla Lutõpää külä
miis Kütimets Fjodor (Höödo).
Õga vanast sis tuu peräst tands-
malda' jätetä-äs, ku pillimiist
käeperäst olõ-õs, naase' eis'
lauli' tandsust hellü, tüüdidid'/
lõudidid' (tüüdi, tüüdi, lüüdi),
nigu vanast tuu kottalõ ülti.

SÕRMULINÕ, SARVÕPILL.
Sõrmulinõ, midä eesti keeli
kutsti püürpill (pöörpill) tetti
pedäjäõssast, minkõl oll' puu
süä vällä käänet. Valmistus-
viis oll' nigu ruupilligi, a ku'
Põhja-Eestih panti sõrmu-
linõ lepäkoorõst pasuna otsa,
sis Setomaa sarvõ otsa. Sar-
võpilli mängeki' inämbüiste
vanõmba' mehe'. Armas Otto
Väisänen om kirotanu Truba
küläh elänü Vanasõ Jurist, kiä
oll' noorõna olnu hüä sõrmu-
lisõ puhkja ja niisamatõ ka ki-
igalüüjä, a inämb olõ-õs aasta-
kümnit mängnü.

Sõrmulisõpill oll' sääne pill,
minkõlõ olli' sisse lõigat eri
korgusõga helüde tegemisõst
mulgu', tetti arvada sikasarvõst.

A' nigu Väisänenile selef
46-aastakanõ Kõõru küläst peri
miis Sido Nikit, kinkõga suum-
lanõ sai kokko Kiiova küläh,
sis hüä sarvõpilli tegemisõst
oll' kõkõ paremp võtta' härä-
pulli sarv, tuuperäst õt leh-
mäsarvõst tett pill andnu veiga
jämme helü. Nikit selef kah,
õt mulkõga sõrmulisõosa ni pilli
otsa käüv lühkokõnõ piuk (timä
ütel: „pill“) om kõkõ paremb
valmsta' säändsest kruusa-
puust, minkõ seest sai puu-
süüme hõlpsahe vällä kääntä'.

Soomõ tiidüsmiis võtt mito

Nikida laulu ni mito pilliluku
vonograahvi pääle. Nikit mänge
sõrmulisõ-sarvõpilliga, a
mänge ka toomõpilliga, minkõ
kotsilõ Väisänen kirof *tuomi-
pilli* vai *luttu*. Arvada oll' viimäte
nimetet toomõkoorõst pöõret
kařapassun. Uusvada küläh
sai Väisänen tuulaiga kokku
52-aastakatsõ Danila Olõksaga,
kiä selef, õt helü' (viisi') omma'
timäl külh meeleh, a mänge'
inämb saa-ai – sõrmõ' omma'
ar kangõst jäänü'. Timä tiidse
sarvõpilli kotsilõ kah säändsit
nimmi nigu sõrmulisõpill vai
sõrmulisõsarv, ja vindläisil om
sääne pill *svirjolka*.

Tasos vil nimmädä', õt
mängti ka suurt sikasarvõ,
minkõ vaib ots võeti nigu piuk
suuhu ja naati puhkma. Pil-
lilõ olli' sõrmõmulgu' sarvõ
päälmätse osa pääle lõigadu.
Pilli helü oll' jämme ja matal
ja tuuperäst tandsust mängti
tuud harvakutti. Siski vil
mälehtedäs häräsarvõst tett
pilliga tandsust mängmist. Üts
sääne tiidmistõ andja oll' Suu-
rõ-Rõsna külä miis, 1941. aas-
tal 70-aastakanõ Ilviku Ivvan.
Inämbüiste puhuti sarvõ mõt-
sah õitsil olõh, õt soe' tulõsi-i
hobõssit murdma. Pilli kutsti
arvada tuuperäst ka mõtsasarv
vai mõtsaluik. Sarvõst tett pilli
puhõ' kařusõ', a või olla' kah, õt
jahimehe'. Truba küläh ülemi-
neväl aastasaal elänü Vanasõ
Juri esä, Vanasõ Jaaska, olla'
olnu puja mälehtämiso perrä
üts hüä sikasarvõmängja.

**LEPÄTORO, TOROPILL, TÕRV,
LUTT.** Lepäkoorõst pöõret pas-
sunat, minkõlõ mito nimme,
mänge' kařalatsõ' kařah, a ka
suurõ' mehe' õitsil olõh. Pää-
kařusõl oll' kah vanast suur pas-
sun, sääne pikk tõrv, minkõga
nakaš hummogu varra märko
andma: ajagõ' kari vällä. Nii-
samatõ and' helüga märku,
ku kari nakaš kodo tulõma.
Kařalatsõ' õks puhõ' pasunat,
sis olõ-õs ikäv, a tuuga hiidü-
tedi ka mõtsaeläjit, õt nä kafa
mano tulõsi-i – lututaminõ
kostu kavvõndõhe. Väisänen
sai Kiiovah kokko tõsõgi pil-
lipuhkja, kinkõst tekk ka pilti.
Tuu oll' 13-aastakanõ kařatsura
Nikida Vassil, kiä mänge lepä-
toroga. Kats timä luku saiõ ka

suumlasõ helümassinahe üles
võet.

Niisamatõ nigu paiupilligi sai
kařapassunat tetä' kevjä, ku
puul mahla' juuskma naksi'. Pill
tetti inämbüiste lepäkoorõst
(tuust ka arvada nimi lepätoro
vai -tõrv), a sai valmsta' ka
toomõ- vai pedäjäkoorõst. Puu
„nahk“ (kuur) lõigati kiirdjalt
(spiraalimuudu) puu külest val-
lalõ ja naati otsast mähkmä, nii
õt tuu läts allapõole kõõ laem-
bast. Pilli peräots (alomano ots)
panti pulgakõsõga kinni. Pillilõ
panti otsa piuk (tsiuk), a sõr-
mulisõ-ossa tetä-äs, tuuperäst
saigi tuuga õnnõ ütemaalitsi
helüsit vällä puhku'. Tuujaost,
õt sääne toropill ar' kuiosi-i,
panti tä vette likko.

Hüvvi lepätoro (toropilli) ja
sarvõpilli mängidõna om 1929.
aastal Eesti Rahva Muuseumilõ
saadõt kirävastustõh nimmät
kattõ miist: Varjulille Ivanit
Matsuri küläst ja Kiisiku Jassi
Väiko-Nedsäjä küläst. Huvtav
om tuu, õt Väiko-Serga küläh
kutsti kařapassunat ka sarvõst,
a inämbüiste ülti sarv õks elä-
jäsarvõst tett lutasarvõ kotsilõ,
minkõlõ panti otsa lepäpuust
piuk („pill“).

**LÕÖDSAPILL TOUGAS TÕÖSÕ'
PILLI' KÕRVALÕ.** Kuna setodõl
om sõna „toropill“ kařusõpas-
suna vai lepätoro kotsilõ, sis
olõ-õi kunagistõst rahvamu-
seumi küüsumistõst arvu saia',
kas Setomaaal innevanast ka
säändsit nahast mao ni pikä
sõrmulisõpulgaga toropille
olõmah oll', tuuperäst õt seto
jaost tähendäs küüsumislehel
ollõv sõna *torupill* õks innekõkõ
kařusõpilli. Kas ammudsõl aol
tuud eestlasiõlõ tuntu puhk-
mispilli vai „kotipilli“ Seto-
maal kah mängti, om parhilla-
tsõlõ aol rassõ tiidä' saia'. Toro-
pilli-uurja Õunapuu Lauri arvas
siski, õt võidsõ olla' külh.

A või ka olla', õt vahtsõ' pilli'
tulli' pääle ni vana' puhkmis-
pilli' unõhtõdi ar', jäiegi' aigupite
kõrvalõ. Nigu läts näütü-
sest kiigaga (viuliga), midä
vanast Setomaaal mängti vil 19.
aastasaal lõpuni ja mõnõh koto-
sõh vil ka 20. aastasaal. Niisa-
matõ nakaš mineväl aastasaal
kandlõmängki aigupite harva-
kust jäämä. 1941. aastal kirof
Setomaa koolioppja Lumiste
Leho Jatsmani küläst rahva-
muuseumilõ: *Vanem kohalik pill
on kannel. 30–40 aastat aga tun-
take küläs lõõtspilli ning lõõts-
pilli oma „suurema kisaga“ tõr-
jub kandle eemale. Mõlemad on
aga ainsatena küläs tarvitusel.*
Parhillaitsõlõ aol om karmoška-
mäng õgalõ poolõ joudnu, selle
õt tandsmistõst tahetas õks
„suurt lärmi“.

Kevvõi om käeh ja tasos
minnä' mõtsa paiupille tegemä,
õt latsõkõsõki' saasi' tuu perrä
ütehkuuh karada'. Kinkõl om
huvvi, a mõista-ai, saa säändse
pilli tegemisõ oppust ka inter-
netivideost perrä kaia'. Kinkõl
vil sügävamp huvi, saa Väisäne-
ni üles võet üle 100 aasta vanu-
nusi seto puhkmispille salvõs-
tisi Tartoh kirändusmuuseumi
Eesti Rahvaluulõ Arhiivih
kullõlda'.

*„Soo kirätüü kokkosäädmisõl olli'
abist Eesti Rahva Muuseumi kirä-
saatjõd arhiivi matõrjali“ ja Armas
Otto Väisäneni soomõkeelinõ reisi-
kirotus „Setumaalta Harjumaale
vuonna 1915“, niisamatõ Timo Leisio
seletüse“ (kommentaari) tuu kotsilõ.*

Setomaa spordiaasta parimad.

Foto: Reigo Teervalt

Tänuõhtul võeti kokku Setomaa spordiaasta

10. aprillil kogunes Setomaa spordipere Värskas kultuurikeskuses, et kokku võtta edukas spordiaasta 2023.

TAAVI PÕDER

valla sporditöötaja

Peoõhtu avasid sõnavõttudega vallavanem Raul Kudre ja vallavolikogu esimees Urmas Sarja, kes tõstsid esile liikumisharrastuse olulisuse ühiskonnas laiemalt ning võtsid kokku Setomaa spordi ja kehakultuuri hetkeseisu.

Tõdeti, et arvestades meie elanikkonna kaasatust, kes tegelevad igapäevaselt erinevate liikumisharrastustega, on Setomaa üks tubli ja sportlik vald. Nii et liigume õigel kursil ja anname igaüks parima, et seda taset hoida.

Külalisestinejana saatis meie spordirahvale video vahendusel omalt poolt tervitused ja liikumissoovitused Eesti pikaajane jalgpallikoondislane ja praegune JK Tallinna Kalevi juht Joel Lindpere.

Õhtu kõrghetkeks kujunes oodatult erinevates kategooriates 2023. aasta parimate tunnustamine. Aasta nais-sportlase tiitliga pärjatud Daisy Kudre-Schnyder ja parimaks meessportlaseks valitud Mattis Jaama olid küll kodumaalt eemal, aga rõõmustasid publikut videotervitustega.

Lisaks edukamatele sportlastele toodi esile ka mitmeid spordientusiaste, tänu kelle eestvedamisele paljuski Setomaa spordielul nii vahva hoog just sees püsibki.

Kuna käimasoleval hooajal on samuti meie spordielus juba

Setomaa valla tunnustuse pälvisid

- **Aasta nais-sportlane 2023**
Daisy Kudre-Schnyder
- **Aasta meessportlane 2023**
Mattiis Jaama
- **Aasta võistkond 2023:**
Daisy Kudre-Schnyder / Mattis Jaama
- **Aasta noorsportlane 2023**
Mari Ann Mahla
Olle Ilmar Jaama
- **Aasta veteransportlane 2023**
Ingrit Kala
Indrek Mahla
- **Aasta harrastussportlane 2023**
Rein Toomas
- **Aasta parim pallimängija 2023**
Annabel Huik
Tõnis Kase
- **Aasta motosportlane 2023**
Arno Metsaluik
Mati Solom
- **Aasta maletaja 2023**
Jaas Salm
- **Aasta koolisportlane 2023**
Kirke Keem
Käti Kudre
Kersti Savimägi
Iiris Timma
Helen Hunt
Virginia Käst
Laur Laanetu
Rasmus Uiho
Marten Sirendi
- **Motospordi eestvedaja 2023**
Kairi Kaar
- **Jalgpalli eestvedaja 2023**
Taivo Unt
Jorgen Oras
- **Ujumisspordi eestvedaja 2023**
Heidi Järveveer
- **Rahvaspordi edendaja 2023**
Birgit Alamäe
Janar Alamäe
- **Kogukonna spordielu eestvedaja 2023**
Rein Tarros
- **Laste- ja noortespordi eestvedaja 2023**
Emily Raudkepp
Olver Kaljuvee
Maret Utsal
Annika Sirendi
Janika Teervalt
Triinu Arund
- **Aasta spordialgatus 2023**
KK Valgamaa/Coop Põlva tüdrukute U14 võistkond
- **Aasta spordihing 2023**
Einar Raudkepp
- **Setomaa valla spordielu toetaja 2023**
Coop Põlva
Värskas Originaal
Vana Jüri Seebipood
- **Setomaa valla tunnustus silmapaistvate tulemuste eest 2024. aasta juunioride maailmameistrivõistlustel suusaorienteerumises**
Olle Ilmar Jaama
Timo Kudre

piisavalt palju toredat jõudnud toimuda, oli tänuõhtu suurepäraseks võimaluseks, et ka aasta alguse eredamad hetked esile tõsta.

Vallapolse eritunnustuse pälvisid jaanuaris suusaorienteerumise maailmameistri-võistlustel juunioride klassis parimateks kroonitud Olle Ilmar Jaama ja Timo Kudre, kes viibisid küll treening-laagris, aga lisasid õhtusse

samuti värvi oma lõbusate videotervitustega.

Lisaks võeti kokku ka traditsiooniline Setomaa suusasari, mis sai lõpu märtsi keskpaigas ja autasustati 2024. aasta üldkokkuvõtte parimaid.

Sõnavõttude ja autasustamise vahele mahtus õhtu jooksul ka hulgaliselt muusikat ja tantsu. Meeleolu hoidsid üleval Iisak Sulev Andreileri juhendamisel harjutavad kitar-

ripoosid, naisrahvatantsurühm Lustiline ja Triinu Arundi hoole all treenivad tantsutüdrukud.

Kui ametlik osa oli lõppenud, said kõik osalejad Piiriääre kohviku suupisteid nautides omavahel meenutada edukalt möödunud 2023. aastat ja peeti juba ka plaane käimasolevaks hooajaks.

Spordiaasta 2024 on täies hoos, liigume mõnuga!

Värskas Gümnaasiumi koolipere tõi rahvusvahelisel veepäeval esile vee olulisuse

Tänavune rahvusvaheline veepäev 22. märtsil osutus Värskas Gümnaasiumis mitmekülseks ja harivaks sündmuseks, kus õpilased said avastada vee tähtsust ning selle mõju meie igapäevaelule. Üritusele andsid hoogu nii kooli õpetajad kui ka mitmed külalised.

Üheks põnevamaks tegevuseks oli vee degusteerimine, kus 3., 7. ja 9. klassi õpilased said maitsva väljakutse eristada erinevaid vee sorte, näiteks nii allikavett, kallimat pudelivett kui ka kooli kraanivett. Vanemad õpilased sukeldusid veelgi sügavamale, uurides geograafia tunnis vee mineraalidesisaldust ning selle mõju meie tervisele. Üllatavalt tõdeti, et kooli kraanivesi on võrreldav või isegi parem kui kallimad poeversioonid.

Lisaks maitseelamustele toimus ka jalutuskäik Värskas lahe äärde, kus pärimusõppe raames arutleti järve olulisusest inimestele ning mõistagi lauldi veeteemalist leelot. Kuues klass võttis ohjad enda kätte, viies läbi 5. klassi õpilastele omaloodud veeteemalise haridusliku rollimängu, mille loomise- ja tegeletud loovustundides juba pikemat aega ning mille kogu protsessist on õige pea kuulda veidi rohkem.

Kuid veepäeva aitasid läbi viia ka külalised. Näiteks külastas gümnaasiste Peipsi Koostöö Keskus, mis viis läbi õppeprogrammi vee rollist põllumajanduses ja meie toidulaua ning lõpuks uuriti ka jätkusuutlikku ning tervislikku retseptisoovitust ning õpilased valmistasid ise maitsvat ja tervislikku hummust. Lisaks sellele võtsid viienda kuni seitsmenda klassi õpilased osa Keskkonna- ja meediaaktiivse programmi „Minu veekasutus“, kus räägiti vee kasutamisest ning selle nähtavast ja nähtamatust mõjust.

Ei puudunud ka digimaailm, kus kaheksanda klassi õpilased kujundasid temaatilisi informatiivseid plakateid, mis pakuvad huvitavat lugemist kõigile seinale pilku heitvatele inimestele.

Suur tänu kõigile külalistele ja osalejatele, kes aitasid kaasa parema ja jätkusuutlikuma maailma loomisele! Kool võtab juba mitmeid aastaid osa Rohelise Kooli programmist, mille eesmärgiks on aidata lastel kujuneda jätkusuutlikult mõtleivateks keskkonnateadlikeks inimesteks. Värskas Gümnaasiumis kasvab tarkade, julgete ja hoolivate õpilaste põlvkond!

HELENA ELGINDY

Värskas koolinoored järve hingeelu uurimas.

Foto: Meel Valk

Kas teil on biojäätmete äraveo leping sõlmitud?

Aprilli alguses toimus Setomaa vallas esimene biojäätmete konteinerite tühjendusring ning nagu kord ja kohus toimus tühjendus ka Värskas lasteaia.

Juba eelmise aasta lõpus tehti leping AS-ga Eesti Keskkonnateenused ning märtsi lõpuks toodi lasteaia juurde pruun konteiner. Lasteaia konteinerile vooderduskotti ei tellitud, mis tähendab seda, et jäätmed tuleb konteinerisse panna kas paberkotis või biolagunevas kotis. Eelnevalt arutati läbi, kui palju jäätmeid tekib, missugused jäätmed sobivad biojäätmes, sobivate prügikastide

(taaskasutus, moosiämbriid) ja biojäätmete kottide soetamise küsimused. 4. aprillil olid jäätmevedajad kohal ja toimus esimene tühjendus. Ainuke märksõna vedajate poolt oli, et munakoored võiks olmeprügi hulka panna.

Setomaa vallas on alates 8 korteriga kortermajadest kohustus liituda biojäätmete äraveoga. Eramajad, kes kompostivad, peavad esitama avalduse vallavalitsusele.

Lisainfot leiad valla kodulehelt või saad keskkonnaspetsialistilt telefonil 5629 3446.

MOONIKA PINDIS
valla keskkonnaspetsialist

Setomaa Vallavolikogu istung 28.03.2024

- Vallavanem Raul Kudre andis ülevaate vallavalitsuse tegevusest.
- Muudeti Setomaa Vallavolikogu 27.12.2017 määrust nr 9 „Sotsiaalhoolekandelise abi andmise kord“ – kehtestati uued hinnad:
 - 1) teenuse saatjateenus koos transpordiga maksumus on 0,3 eurot/km, sihtkohaga väljaspoole Setomaa valda; teenus on isiku abistamiseks ja/või saatmiseks terviseiga või erandkorras muude eluliselt hädavajalike asjaajamisega seotud toimingute teostamisel koos ravi- või ametiasutusse kohale viimisega; 2) pesu pesemise ja kuivatamise teenuse maksumus on 3 eurot masinatäis; teenust pakutakse isikutele, kes vajavad abi pesu pesemisel või kellel puuduvad kodus vastavad tingimused.
- Kehtestati Setomaa valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2024–2036; ühisveevärg on Setomaa vallas rajatud Värskas, Saatses, Mikitamäel, Obinitsas, Meremäel, Matsuris ja Määsil. Ühis-kanalisatsioon on Värskas, Saatses, Väike-Rõsnas,

Mikitamäel, Obinitsas
Meremäel. Investeeringu-
programm: Rauafiltri-
paigaldus, Mäsi, 2024;
Lüübnitsa küla ühisveevärgi
rajamine, 2025; Värska
aleviku ÜVK laiendus
(Pedaja tn jt), 2025;
Lüübnitsa küla ühis-
kanalisatsiooni rajamine,
2028; Reoveepuhasti
rekonstrueerimine, Värska,
2031; Võõpsu küla ühis-
veevärgi rajamine, 2033;
Mikitamäe küla ühisveevärgi
ja kanalisatsiooni
laiendamine, 2034.
Kinnitati Setomaa Kooli,
Setomaa Gümnaasiumi ja

Setomaa Lasteaia struktuur, ametikohtade koosseis alates 01.09.2024.

Otsustati muuta Setomaa Vallavolikogu 29.12.2022 otsust nr 31 „Setomaa Vallavalitsuse hallatavate asutuste koosseis“ – Setomaa Hooldekodu meditsiiniõe ametikoht suurendati 0,5 ametikohalt 1,0 ametikohale.

Anti arvamus Miiakse II liivakarjääri keskkonnaloa taotluse kohta Keskkonna-ametile – otsustati nõustuda Miiakse külas Toorosi kinnistul keskkonnaloa andmiseks liiva

kaevandamiseks järgnevatel tingimustel: 1) enne karjääri kasutusele võtmist viia mustkatte alla riigitee 25190 Vana-Vastseliina–Panikovitsi teelõigud – vahetult karjääri juures pikendada tee mustkatet 200 m ja küla teisel pool pikendada mustkatet 100 m; 2) Miikse külas tuleb liikluskiirus piirata 50 km/h-le; 3) karjääri lubatud tööaeg on esmaspäevast reedeni (v.a riigipühad) kella 7–19. Otsustati kinnitada Setomaa valla omafinantseering meesmeeste „Kättesaadavad kvaliteetsed avalikud

teenused“ esitatavas projektis Liiuõnitsa küla ja Värskas aleviku Pedaja tänava vee- ja kanalisatsioonitaristu ehitamiseks ja renoveerimiseks aastatel 2024–2026 summas kuni 191 500,00 eurot; kogu projekti maksumus on 638 326,31 eurot, taotletav toetus 446 826,31 eurot. Muudeti Setomaa Vallavolikogu haridus- ja noorsookomisjoni koosseisu – komisjonist lahkus Liis Samuel, komisjoni uueks liikmeks kinnitati Mari Palolill.

Kevad tuleb!

Kevad tuleb pikaldaselt, aga ikka omasoodu. Lumi ja pakane vahelduvad kõrbeliiva pilvedega ja lausa troopiliselt kuumade päevadega. Meil on lähene-mas lihavõtted, mis on Setomaale ühed tähtsai-mad pühad ja sellega saame küll ka kevadele uksed lahti tehtud!

Hea on teatada, et oleme saanud sobiva Värskas Gümnaasiumi ehitaja ja lähiajal on ka lepingu sõlmimine. Kooli kokkutulek saab peetud ja peale seda läheb ehituseks. Lisaks on valmimas ka õues-õppeklass kooliaeda. Parema keskkonna loomiseks hariduses saab realiseeritud kaks rahastatud projekti.

Mulle tegi neameelt 12. klassi vastuvõtul noorte positiivsus ja avatus tuleviku ees. Kindlasti tulevikku ei kardeta, vaid oodatakse põnevusega. Vallas käimasolev haridusreform võitleb selle eest, et me saaksime ka tulevikus Setomaal gümnaasiumiharidust anda ja üle valla erinevates kohtades kooliharidust anda. Siin kutsun üles ka koolide ühendidirektori kuulutust jagama ja ka endal julgust leidma vastutus võtta ja kandideerida Setomaa koolide juhiks. Kindlasti on hetkel Setomaa hariduselus murranguline periood.

Käib valmistumine suveperioodiks ja saabu-
teks üritusteks. Oleme põnevil ja kui me teeme seda
hästi, siis on ka külastajad õnnelikud ning on loo-
tust neid siia piirkonda tagasi oodata. Kuningaküla
Obinitsa valmistub mitmel rindel. Käivad hanked
Väärinduskeskuse ehituse osas ja pehmed tegevu-
sed selle ümber. Kindlasti näeme juba sellel aastal
objektil lammutus-ehitustegevusi.

Mul on hea meel, et Luhamaa pritsimaja ehitus kulgeb plaanipäraselt ja Meremäe vabatahtlikel on samuti ehitaja otsingud lõpusirgel. Soovime meie turvalisuse tagajatele jõudu ja õnnestumisi vajaliku infra loomisel. Setomaa saab paremaks ja turvalisemaks kohaks!

RAUL KUDRE,
vallavanem

„Noored Setomaale“ programm on avatud
10. aprillist kuni 19. maini 2024

„Noored Setomaale“ programmi eesmärk on tagada peredele paremad elutingimused ning seeläbi toetada noorte Setomaale jäämist ja tulemist, pidurdada noorte lahkumist Setomaalt, kindlustada piiräärsete valdade püsisus ja areng. Aitada kaasa Setomaa elanike arvu suurenemisele.

Taotlused tuleb esitada e-posti aadressil vald@setomaa.ee hiljemalt 19. maiks 2024 (k.a). Käsipostiga saab esitada taotlused Setomaa Valla valitsuse kantselseisde või valla teeninduspunktidesse hiljemalt 17. maiks 2024 kell 16.30.

Programmist toetuse taotlemise aluseks on Riigihalduse

ministri 19.05.2020 määrus nr 20 „Noored Setomaale programm“, mille kohaselt saavad toetust taotleda 21–40 aasta vanused isikud, kelle elukoht rahvastikuregistri andmetel taotluse esitamise tähtpäeva seisuga on Setomaa vald.

Toetatakse programmi nõuetele vastavate eluruumide ehitamisega kaasnevaid abikõllikke kulusid, et tagada eluruumides paremad elutingimused, sh eluruumi üldehitustööd, elektritööd, hoonesseste tehnosüsteemidega seotud tööd, küttesüsteemide ja küttekolletega seotud tööd. Korterite puhul ainult korterisisesed tööd. Eramute puhul

Maksimaalseks toetuse mää-
raks ühe taotluse kohta on 6670
eurot.

Kohustuslikud lisadokumendid:

1. Projekti eelarve.
2. Omafinantseeringut tõendav garantiikiri.
3. Taotleja CV.
4. Motivatsioonikiri.
5. Vähemalt kaks võrreldavat hinnapakumust. Juhul, kui vastavate tööde teostajale on seatud erinõudeid, peavad hinnapakumised olema esitatud vastavat õigust omava ettevõtja poolt. Kui võrrelda-

vaid hinnapakkumisi pole võimalik esitada, tuleb esitada vastavad põhjendused ning hinnakalkulatsioonid.

6. Ehitusluba või ehitusteatist (juhul kui teostatavad tööd seda eeldavad; võib esitada ka pärast kohaliku omavalitsuse otsuse tegemist).

7. Ehitusprojekt (sõltuvalt sellest, kas tööde teostamiseks on vaja ehitusluba või ehitusteatist).

Setomaa Vallavalitsus

Täiendav info:

- **Margery Roosimaa,**
valla arendusspetsialist
tel 785 6635, 5786 9861.
margery.roosimaa@setomaa.ee

[illegible]

OHTLIKE JÄÄTMETE KOGUMISRING

**Luhamaa, Meremäe ja Obinitsa
piirkonnas laupäeval, 4. mail**

- Luhamaa külaplatsi kõrval**
(Kõivuniidu, Määsi küla) kella 9–10
- Meremäel korrusmajade juures**
(Kaasiku, Meremäe küla) kella 10.30–11.30
- Obinitsa kaupluse juures**
(Kesktänav 15, Obinitsa küla) kella 12–13

Jäätmeid saavad isikut tõendava dokumendi alusel üle anda Setomaa valla elanikud ja kinnistute omanikud, kellel on sõlmitud ASiga Eesti Keskkonnateenused jäätmeveo leping ning kellel pole võlgnevust vedaja ees.

Soovijatel tuleb esitada tellimus, helistades telefonil **7386 700** või kirjutades e-posti aadressil **tartu@keskkonnateenused.ee**.

Kogumisringi käigus võetakse vastu

- Järgmist liiki jäätmeid:**
- vanarehvid (kõik liigid, kuni 6 rehvi);
 - vanad päevavalgustuslambid;
 - elavhõbedad sisaldavad jäätmed;
 - vanad ravimid;
 - lahusti- ja liimjäätmed, fotokemikaalid;
 - pestitsiidid;
 - värvijäätmad;
 - ohtlikke aineid sisaldavad pesuained;
 - ohtlikke aineid sisaldavad printerite tahma-, tooneri- ja tindikassetid;
 - akud ja patareid;
 - ohtlike ainete gaasastatud absorbendid, puhastuskaltsud, filtermaterjalid ja kaitseriietus;
 - saastunud pakendid;
 - vanapaber ja papp;
 - segapakend;
 - elektri- ja elektroonikaseadmed ning nende jäätmed (kuni 3 ühikut);
 - töötlemata puit;
 - lehtklaas (kuni 25 kg);
 - kasutuskölblik mööbel.

Info: Moonika Pindis, Setomaa vallavalitsuse
keskkonnaspetsialist, tel 5629 3446,
e-post: moonika.pindis@setomaa.ee

Kevad täis liikumisrõõmu

TAAVI PÕDER

Setomaa valla sporditöötaja

Oleme taas jõudnud ringiga selle põneva aastaajani, kui loodus ärkab ja alustab oma uut tulemist. Kevad on parim aeg ka meie endi jaoks, et üles ajada veidike talveunne vajunud igapäevane liikumiserutiin. Setomaa loodus pakub selleks piiramatuid võimalusi.

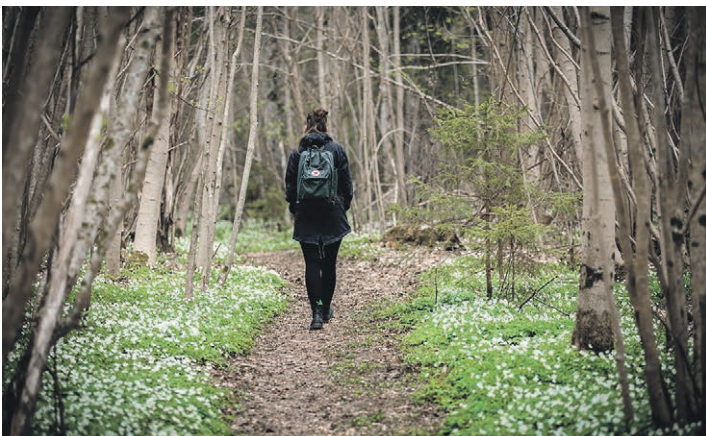
Alusta iga päev kasvõi pooltunnikesest, mil võtad aja ainult iseendale, ja mine näiteks metsa alla jalutama. Kui tunned, et sooviksid mõne jalutuskäigu muuta juba hoogsamaks, pane selga kerged, sportlikud riided, nii et õue minnes tunned isegi natuke jahedust, ja nii see hoog sammudele lisandubki.

Olles paar nädalat järjest igasse oma päeva mahutanud aja liikumiseks, oled endalegi märkamalt jõudnud olukorda, kus enam ei olegi vajadust end tagant sundida, et trenniirideid selga saada. See heaolu ja sise-uhkuse hetk, kui oled taas naerul näoga tagasi oma treeningult või jalutuskäigult, on väärt iga minutit, mis sellele kulutasid.

Kui soovid liikumise muuta veel lõbusamaks, kutsu ka sõbrad kaasa. Koostegemise võlu seisneb ka selles, et alati saate üksteist tagant ergutada ja mõnel raskemal päeval, kui on tunne, et üksinda küll ei võtaks treeningut ette, siis koos tehes ei saa ju kaaslast ometi alt vedada.

Veel üks hea vaheldus oma liikumisharjumuste kinnistamiseks on liitumine mõne treeninggrupiga või osalemine erinevatel liikumisharrastus- ja sporditüritustel. Kevaditi muutuvad spordikalendrid nii Setomaal kui mujalgi alati kirjumaks ja sealt leiavad kindlasti kaasalöömisrõõmu kõik huvilised.

Setomaa spordielu üheks tõmbenumbriks märtsis kujunes näiteks Eesti-Läti koostööprogrammi „Sports for All“ raames korraldatud joogafestival

Setomaa loodus pakub liikumiseks piiramatuid võimalusi.

Foto: Reigo Teervalt

„Sports for All“ programmi raames suve esimeses pooles toimuvad üritused

- Mais avatakse Setomaal, Räpinas ja Alüksnes aastaringselt kasutatavad mobiilsed orienteerumissrajad.
- 15.–16. juunil jalgpalliturniir Värskas (13–15aastased tüdrukud, 13–15aastased poisid, 16+ noormehed).
- 7. juulil rannavõrkpalliturniir Räpinas (2 meeskonda ja 2 naiskonda nii Setomaalt, Räpinast kui ka Alüksnest).

Interreg

Kaasrahanud Euroopa Liit

Eesti – Läti

Setomaa orienteerumis- ja matkasarja kevadised etapid:

- 4. aprill Lutipää
- 18. aprill Mikitamäe
- 23. mai Värskas
- 30. mai Korela

Värskas, kus osales pea pool-sada võimlemishuvilist Setomaalt, Räpinast ja Alüksnest.

16. ja 17. märtsil toimunud festivalil kogunesid osalejad avapäeval Värskas kultuurikeskuses, kus oli kavas kolm mitmekesist treeningtundi erinevate treenerite juhendamisel. Teisel päeval suunduti jõudu ammutama värsket õhust ja veedeti kena kevadine päev Põhjalaagri matkarajal.

Sama programmi raames võorustasid Alüksne ja Räpina meie korvpallureid. 29. märtsil Lätis toimunud meeste turniiril esindasid Setomaad meie tublid noored korvpallurid, kes said mõõtu võtta juba täiskasvanute

klassi kuuluvate ja meistriliiga tasemel mänginud meestega ning näitasid taas, et KK Valgamaa/Värskas süsteemis tehakse meie poistega väga head tööd.

14. aprillil Räpinas toimunud naiste turniiril ühendas Setomaa jõud Parksepaga ja ühise naiskonnana asuti võistlustulle Räpina ning Alüksne esindustega.

Sarnased koostööprogrammid teiste valdade, maakondade ja ka riikidega annavad alati mitmekesiseid võimalusi kõigile huvilistele, et kaasa lüüa, tekitades hea põhjuse, miks end toonuses hoida. Lisaks võistlusmomendile on sellised reiseid, olgu kasvõi naa-

bervalda, kindlasti need, mis jäävad pikaks ajaks meelde ja tugevdavad ühtsustunnet, et ajame siin oma kodukandi asja.

Kevadekuulutajana sai 4. aprillil algus tehtud ka traditsiooniliste orienteerumispäevakutega. Nii nagu laulusalm ütleb, et sel korral tuleb kevad teisiti, siis orienteerumispäevakutega on tõesti nüüd sellised lood. Sel aastal on päevakutele oodatud ka kõik need, kes ei riski veel kaardi abil metsa kontrollpunkte püüdma minna, sest avatud on ka eraldi matkaklass, kus on võimalik endale sobilikus tempos ja ilma ajavõtuta läbida korralikult tähistatud matkarada.

Et liikumine mitmekesisemaks teha ja tunnetada, kuidas loevad kaarti orienteerujad, antakse ka matkajatele kaasa kaart, mille abil on huvitav näpuga järege ajada, kus parasjagu asutakse.

Veel üks hea põhjus, miks osaleda orienteerumispäevakute matkarajal, on just see, et kogenud rajameistrid teavad neid kõige ilusamaid ja põnevamaid radu, mida sa võibolla kunagi ise ei olegi osanud avastada ja saad hiljem neid oma jalutuskäikudel kasutada.

Need, kes pigem suure rahvahulgas võistelda ei taha, saavad toredaid väljakutseid ja mängu ka üksi või väikeses seltskonnas välja mõelda, et tõsta oma igapäevast kehalise aktiivsuse osakaalu. Kindlasti leiab igaüks endale mõne põneva eesmärgi, mida taga ajada.

Tänapäeva tehnoloogia annab meile lugematuid võimalusi, et osaleda erinevates liikumismängudes. Arvutid, telefonid ja nutikellad ei ole alati negatiivse mõjuga, nopime neist lihtsalt parima üles.

Samamoodi võiksime kõik seada eesmärgiks, et sel kevadel võtame parima välja igast päevast, mis meile on antud, ja pühendame enda tervise jaoks need nii vajalikud minutid.

Seega spordiriided selga ja ärkame koos kevadega!

Aastaring lasteraamatutega

TIINA LILLMAA

Obinitsa raamatukogu spetsialist

Raamatute lugemine annab uusi teadmisi ja aitab paremini mõista oma ja teiste rahvaste kultuuri ja inimesi. Samuti arendab lugemine süvenemisvõimet, mis on vajalik kõikidel elualadel. Kõikides lasteraamatutes on peidus ka oma tarkusetera.

Väga oluline on, et juba väikestel lastel tekiks huvi raamatute ja lugemise vastu. Läbi aastate on tavaks saanud, et lasteaias lapsed tulevad korra kuus raamatukokku.

Meie siin Eestimaal võime olla päris rahul, et on nii põnev ja mitmekesine laste- ja noortekirjandus ja andekad raamatute illustraatorid. Kõik lapsed teavad, mis tegelased on Sipsik, pokud, naksitrallid, Kunksmoor, Lotte. Ka setokeelset ja võrokeelset lastekirjandust jätkub, lisaks muinasjutudele on mitmeid lasteraamatuid erinevatelt autoritelt, mida saab lastele ette lugeda ja ka keeleõpeks kasutada.

Väiksematele lastele mõeldud raamatute juures on oluline, et illustratsioonid oleksid põnevad ja värvikirevad, sest need aitavad paremini raamatu sisust aru saada.

Mõned viimase aasta raamatukogutundide teemad, mis tutvustasid eesti ja seto lastekirjandust:

A. H. Tammsaare sünniaastapäeva puhul oli lastele tutvumiseks väljapanek tema lasteraamatutest. 30. jaanuaril tähistasime koos lasteaiaga eesti kirjanduse päeva ja lugesin lasteaiastele ette novelli „Poiss ja

liblikas“, lapsed kuulasid väga tähelepanelikult.

Veebruarikuine raamatunäitus tutvustas Eestimaa ajalugu ja sümbboleid. Raamatukogutunnis lugesin lastele isamaa-teemalisi luuletusi ja luuletuste kaudu said lapsed tutvuda ka EV sümboolikaga. Lasteaia lapsed esinesid laulu- ja luulekavaga. Rääkisid neile Eesti vanemast ajaloost ja lugesin ette katkendeid Eesti rahvuseeposest „Kalevipoeg“.

Emakeelepäeval lugesin lastele ette katkendeid raamatutest „Sipsik“, „Naksitrallid“, „Pokuraamat“ ja „Peko“, „Seto aabits“ ning „Iti ja kuningriik“. Vaatasime nende raamatute illustatsioone ja rääkisime nende raamatute tegelastest.

Möödunud aasta kevadises raamatukogutunnis rääkisid lastele looduse aastaringist ja suvest. Lugesin ette raamatuid, lapsed kirjutasid, mida nad soovivad suvel teha ja milline sõna neil seostub suvega. Sellest sai lõpuks üks suvesoovide ja joonistustega pilt. Terve suve oli väljas kaks Eesti lastekirjandust tutvustavat näitust ja suvise lugemisvõistluse raamatuid tutvustavad näitused.

Oktoobris oli seto kultuuri nädala puhul näitus setokeelsetest lasteraamatutest ja ajakirjadest. Rääkisid lastele sellest, mis on iseloomulik ainult Setomaale, lapsed mõistatasid setokeelseid mõistatusi, esitasid luuletusi ja lõpuks tantsisime üheskoos.

Raamatukogutundide teemad on iga kord erinevad ja alati on väljas ka raamatuid tutvustav väljapanek, millega saab ka hiljem põhjalikumalt tutvuda.

Meremäe raamatukogu uus arvuti ja printer. Foto: Egle Põldmets

Projektid said rahastuse

Meremäe ja Värskas raamatukogu said Kultuuriministeeriumi rahvaraamatukogude arendusprojektist 2023. aasta novembris toimunud taotlusvoorust rahastuse.

Projektiga „Setomaa valla raamatukogu rahvaraamatukogude arendusprojekt“ tootleti Meremäe raamatukokku uut arvutit töötajale ja värvilist laserprinterit. Värskas raamatukogu soovis selle taotlusvooriga saada printerit, mis võimaldab printida A3 suuruses paberile, nüüd on see võimalus

olemas. Samuti on Värskas raamatukogus võimalus ka lamineerida A3 ja A4 suuruses vajalike pabereid.

Mälumängu turniir jääb sellel aastal sügisesse, seoses töötaja kutsekoolitusega.

Kui eelmisel aastal olid Võru Keskraamatukogu poolt korraldatavad koolitused kuu esimesel kolmapäeval, siis see aasta on need siiani olnud kuu teisel kolmapäeval. Üldjuhul on siis raamatukogu suletud.

EGLE PÕLDMETS

Setomaa Raamatukogu direktor

Tartu 2024 kutsub vabatahtlikuks

Euroopa kultuuripealinna aasta on Lõuna-Eestis täis meeleolukaid ettevõtmisi, festivale, näitusi ja palju teisi suursündmusi, mis vajavad õnnestumiseks vabatahtlike abi. Kui otsid seikluslikku väljakutset ning tahad olla osa kõrgtasemel kultuuriürituse korraldamisest, siis anna endast märku, sest just sinust tunneme puudust.

Kultuurimaastikul on kõige olulisemad kogukonna hinged sealsed inimesed, kes oma panusega aitavad kaasa kohalike sündmuste õnnestumisele. Tänavu saab iga sündmus olema veelgi märgilisem, sest Tartu koos Lõuna-Eestiga võorustab Euroopa kultuuripealinna aastal tuhandeid külalisi.

„Projektid otsivad vabatahtlikke, kes ei ole mitte vaid superangelased, aga ka rõõmsameelsed, teotahtlised, suhtlusaltid, isemõtlevad ja kesk-konnahoidlikud,“ rääkis Tartu 2024 vabatahtlike koordinaator Indrek Kornel. „Kui tunned

Tartu 2024 vabatahtlikud Autovabaduse puisteel.

Foto: Mana Kaasik

vähemalt ühe omaduse endas ära, siis kutsume sind kandideerima,“ jätkas ta.

Tartu 2024 programmis on ridamisi kultuuriüritusi, mille kordaminekuse saavad vabatahtlikud erinevates rollides panustada. Sündmused pakuvad võimalust näha ürituste kõõgipoolt ning panna end proovile eri valdkondades, millega iga päev kokku ei puutu.

Vabatahtlikuna saad panustada oma kodukohta ning olla osa korraldustiimist. Kogemus annab võimaluse luua kontakte ja kasvatada oma võrgustikku, mis koosneb erinevatest artistidest, korraldajatest, visionääridest ja kogukondade esindajatest.

Kandideerima on oodatud kõik huvilised, kes otsivad esimest töökogemust või kel on

oskusi juba küllaga. Sündmused, kus vabatahtlikud saavad abistada, toimuvad 2024. aastal.

Eelmisel aastal kaasasid Tartu 2024 kultuuripealinna põhiprogrammi projektid ettevalmistusse üle 700 vabatahtliku, kes panustasid kokku rohkem kui 10 000 töötundi. Sel aastal ootavad erinevad projektid appi vähemalt 1500 vabatahtlikku. „Julgustan kandideerima ka neid, kes pole varem vabatahtlikud olnud. Igaüks meist saab anda oma osa Eesti ja Euroopa tippsündmuse õnnestumise heaks,“ ütles Kornel.

Valiku kultuurisündmustest, kes otsivad vabatahtlikke, leiab veebibist aadressil tartu2024.ee/vabatahtlikud. Loetelu sündmustest täieneb jooksvalt.

Tartu 2024

Lisainfo:

- Indrek Kornel, Tartu 2024 vabatahtlike koordinaator, indrek.kornel@tartu2024.ee

TARTU 2024 SÜNDMUSED VÕRU MAAKONNAS

Sündmused on kajastatud seisuga 3. aprill 2024.

Vaata sündmuseid ka www.tartu2024.ee/programm

APRILL

17. aprill	Balti Noorteorkestrite Festival	Võru Kannel, Võru linn
27. aprill	Töötuba II / „Välismaastikud” / Keskkonnahariduslik matk	Eikkellegimaa, Võru vald

MAI

15. mai-15. september	Ardi Kikermani loodusfotode näitus Filmi Vargamäel	Filmi Vargamäe külastuskeskus, Rõuge vald
25.-26. mai	Avalik töötuba III / Maastikud ja karakterid / Kostüümid ja käsitöö	Eikkellegimaa, Võru vald

JUUNI

1.-30. juuni	Saatse muuseumi juubelikuu	Saatse Muuseum, Setomaa vald
6. juuni	Henrik Hinrikuse lõõtsakontsert	Filmi Vargamäe külastuskeskus, Rõuge vald
8. juuni	Satserinna Sõirapäev	Saatse Muuseum, Setomaa vald
8. juuni	Kohalolu & Kogemus	Misso laululava, Rõuge vald
8. juuni	Muusikaline etendus „Otila”	Filmi Vargamäe külastuskeskus, Rõuge vald
15. juuni	Kosutusretk: Minimalism tegudes - teen vähem, aga kvaliteetsemalt!	Võru-Kubija, Võru linn
15. juuni-30. september	Kolm Pekot	Uusvada küla, Setomaa vald
16. juuni	Silver Sepa kontsert „Lõuna-Eesti kuuride ülemhelid” Antsla valla Meistrite päev	Antsla vallamaja vana kuur, Antsla vald
19.-22. juuni	Balti meistrivõistlused maantee ühisstardiga sõidus 2024	Eesti Maanteemuuseum, Võru keskvaljak
22. juuni	Maarahva Laat	Vastseliina, Võru vald
22. juuni	Kavadi Kuurits 2024	Uue-Saaluse, Rõuge vald
25. juuni	Saatse muuseum 50 ehk piirideta kunst	Saatse Muuseum, Setomaa vald
28.-29. juuni	Seto Folk	Värskla laululava, Setomaa vald
29. juuni	Seto tantsupidu "Kadäh kavvökösö"	Värskla talumuuseum, Setomaa vald
29. ja 30. juuni	Külastusmäng Unustatud mõisad Rogosi mõisas	Rogosi mõis, Rõuge vald

JUULI

1.-6. juuli	Pilliehituse laager: väikekandle valmistamine	Sänna Kultuurimõis, Rõuge vald
4. juuli	Etendus „Rätsep Õhk ja tema õnneloos”	Filmi Vargamäe külastuskeskus, Rõuge vald
6. juuli	Kadri Lepassoni kontsert (kandle)	Sänna Kultuurimõis, Rõuge vald
13. juuli	August Teppo lõõtsatalu suvekontsert	Tigase talu, Loosu küla, Võru vald
15.-21. juuli	AIGU OM festival	Rõuge vald, Võru vald, Antsla vald
19.-20. juuli	Ostrova Festival 2024	Ostrova küla, Setomaa vald
20. juuli	Viitina Kuurits – arhailise püügiriistaga kalapüügivõistlus	Viitina järvesaar, Rõuge vald
20. juuli	Navi Kogukonnavalifestival	Navi külaseltsi õueala, Võru vald
20.-21. juuli	Külastusmäng Unustatud mõisad Rogosi mõisas	Rogosi mõis, Rõuge vald
25.-28. juuli	Suvelavastus „Salakuulaja Vastseliinas”	Vastseliina Piiskopilinnus, Võru vald

JUULI

27. juuli	Tervisepäev Filmi Vargamäel	Filmi Vargamäe külastuskeskus, Rõuge vald
27. juuli	Kangsti Pärimuspäev	Kõrtsi, Matsi küla, Rõuge vald
27.-28. juuli	Võru lastefestival, sh rokkmuusikal „KEVADE”	Võru linn
27.-28. juuli	Sööma! Süüma! Come to eat! – Rõuge valla kodukohvikute päev	Rõuge vald

AUGUST

1.-4. august	Suvelavastus „Salakuulaja Vastseliinas”	Vastseliina Piiskopilinnus, Võru vald
2.-4. august ja 9.-11. august	Maastikuteater „Ääremaastikud”	Piusa jõe ürgorg, Võru vald
3. august	Külastusmäng Unustatud mõisad Rogosi mõisas	Rogosi mõis, Rõuge vald
3. august	XXXI Seto Kuningriik	Obinitša, Setomaa vald
8. august	Treski inspiratsioonikonverents	Treski, Setomaa vald
9. august	Soomeugri ansambli „Kännu Peal Käbi” kontsert	Filmi Vargamäe külastuskeskus, Rõuge vald
9.-11. august	KÕU – elektroonilise muusika festival!	Vana-Roosa küla, Rõuge vald
10.-11. august	Seto Kostipäiv	Setomaa vald
12.-17. august	LOOduse LOOdu LOOmingus – Rahvusvaheline Maastikukunsti Sümpoosium	Pokumaa, Antsla vald
17. august	Mari Kalkuni kontsert „Stoonia lood”, sümpoosiumi lõpukontsert	Pokumaa, Antsla vald
17. august	Vunki Külale! Üle-eestiline Külade Maapäev 2024	Võru maakond
19. august	Lasva järvemuusika-kontsert	Lasva järve rand, Võru vald
24. august	Lüübnitsa sibula- ja kalalaat	Lüübnitsa, Setomaa vald
24. august	Paganlik PärimusÖÖ – Öötantsupidu „Õnnemärgi all sündinud”	Kubija vabaõhulava, Võru linn
27.-31. august	Eesti Bassioaas	Võru Kannel, Võru linn
30. august	Uhtjärve öökontsert Elina Nechayeva	Uhtjärve laululava, Antsla vald,
31. august	Perepäev Ähijärve ääres	Karula rahvuspargi külastuskeskus, Antsla vald
31. august	Elamusõhtu „Kirev Linda”	Väike-Boose järv ja Linda rahvamaja, Antsla vald

SEPTEMBER

7. september	Üritustesari „5 Võru valla päeva – kultuurilauapäevak”	Võru vald
7. september	Kogukonnavalifestival „Ellujäämise kunstid” – Uma Mekk laad, töötoad ja loengud	Rõuge Ööbikuorg, Rõuge vald
14. september	Loom- ja inspiratsioonifestival „Loovus loob lootust”	Liiva-ATE loomemaja hoov, Võru linn

OKTOOBER

3.-9. oktoober	Seto kultuuri nädal	Setomaa vald
19.-20. oktoober	SANNA – avatud kodusaunad üle Rõuge valla	Rõuge vald
28. oktoober	Kultuur ratastel Lindora laadal	Lindora küla, Võru vald
29. oktoober	Lapsesõbraliku linna foorum	Võru Linn

NOVEMBER

9. november	Nahtsipäeva laad Setomaal	Värskla Talumuuseum, Setomaa vald
-------------	---------------------------	-----------------------------------

Setomaa Turism võtt vastu Läti reisikõrraldaiji

Aprillikuu edeotsah tulli' Setomaalõ Läti turismiettevõttidõ esindäjä', õt saia' tutvast Setomaa ja laebalt Piiriveere Liidri piir-kunnaga'. Setomaa Turismil oll väiga' hüa miil säädä' kokko programm ja näudädä' hüvvilõ lõunõnaabridõlõ näide jaost tiidmäldä' varandust.

KÜLVIGU HELEN

Läti om meelee kujonõnu' kõgõ tähtsábäst turismipartnerist. Läti turiste arv terveh Eestih om kasunu' ja parhilla' kau siia' kõgõ inäbä läti külälisi. Pääle läti turiste om mi jaost tähtsä' ka' Läti turismiettevõttö', kiä' toova' meelee kavvõndõst tulõvit turiste: Jaapanist, Austraaliast, USA-st, Aasia riigest. Läti ettevõttö' omma' hinnäst kavvõbidõ kotussihhe kõvõbahe kintänu' ku mii' ja mitmidõ maie turisti' tulõvagi' siiäpoolõ läbi Läti firmadõ. A hõste saat müvvä' õnnõ tuud, midä tunnõt ja mia' om süämeperä. Tuuperäst oll väiga' tähtsä nuidõ firmadõ esindäjä' siiä' kotusõpääle tuvva', õt nä tiäsi', midä nimä' sis saava' külälisilõ paku'. Ma või kintä', õt nä tulli', näi' ja nä võti' meid uma süämehe.

Kol' päivä Setomaal ja lähebih kotussih läts ku linna-tõh müüdä ja hulga jäi viil kaemalda'. A õks oll meil niipallõ aigu, õt saia' kokko inõmisiä', kiä' ajava' kindlalt umma asja, Kavvu' kõigih Setomaa muusiumidõh ja mitmõh restoranih, tandsi', laulta', süvvä', juvva' ja lihtsahe kõiki nuid tundmisi hindä sisse haarta'. Mi naksi pääle Räpinäst ja lõpõdi Setomaa piiri takah Vana-Vast-seliinah ja Noprih, a suurõp

Kala Ingrid näütäs kumakit ja pitse.

jago aost mi olli Setomaal. Midä tetä', siih lihtsalt om kõgõ inäbä midä kaia' ja tunda'.

Mi käve küläh Kriisa käsitüütaloh, Vana-Jüri seebi-kuah, Verska kerkoh ja käve ka' kaemah Verska kuurortravikeskusõ puult paktavvi teenussit ja tei tutvust Ilmaveere keskusõga', mia' pia tege uma ussõ' kõigilõ vallalõ. Väiga' hüa oll kavvu' Seto galeriih, koh õga külälisõ sai hindäle pakutrukütehnikah tetä' kotikõsõ. Muidogi' saa-ai Setomaal ar' Kavvu' nii, õt kuulõsi-i seto leelot, ja šookõrd sai' külälisõ kuulda' Mokornulga leelokoori laula. Mi tei mitmit tandsumänga, koh külälisõ sai' üteh olla' ja tuust hüvvämiilt tunda'. Muidogi' mi tei läbi ka' rõivilõpand-

misõ opitarõ, mia om kõõ külälisilõ väiga' miildünü'.

Meil om minkõ pääle uhkõ olla'

Meil Setomaal om mitmit kotussit, koh külälisõ saa eis' midägi' tetä', saa olla' osalinõ – osalusturism om üleilma kasusuv muud! Inõmisi väiga' huvta-ai, mäntsel aestagal om kerik ehitet vai tett vallalõ mõni muusium – nä tahtva' hoops eis' käe' külge panda' ja läbi tuu oppi' tundma kultuuri. Tüütari pakva' kõik muusiumi', Seto galerii, Kriisa käsitüütalo ja mitmõ' väikoba' tegijä', kiä' viil olõ-õi hinnäst suurõlt kellä külge pandnu', a kedä kohaligu' giidi' tiidvä' ja mõistva' uma

programmõ sisse panda'. Kõik-aig lätt populaarsõbas taloturism – tuud meil siih Setomaal om viil veidõ, a luudus tühjä kotust salli-i. Talopidäminõ tähendä-ai täambätsel pääväl inäp suurt põllupidämist, a hoops elostiili: taloturismi jaost kõlbas näütuses lambakasvatus, mafakasvatus, mõni midägi' tuutva talo – vaia vällä märki', õt kuvvamuudu tetä' nii, õt külälisõ toosi' tallo hüvvämiilt, toosi-i tülli.

Tulõ tunsta', õt eiski' mi kõgõ lähebido naabridõ jaost om huvtav kaia' šood kotust, koh mi elä, ja kõkkõ, midä meil siih om: Saatse saabas, piiri viir ja jutu' piiriga'. Mi käve Saatse muusiumi Kaumisrata müüdä, mia lätt kontrollijoonõ kõrvalt,

ja tuu teküt külälisih õks kõrdapiteh herevüst. Samah, selge tuu, õt parhillatsõh olukõrrah om mi elämiskotus Vinne piiriveereh pallõsidõ jaost oho-märk. Päämätselt nuidõ jaost, kiä' tulõva' kavvõbast, kinkõ jaost mi elä valu hussipesäh, nimä'võiva' kaarti kaieh tetä' otsusõ, õt siih om liisnalt oholinõ olla'. Tuuperäst oll tähtsä näudädä' mi partneridõlõ ja nn edesimüüjilõ, õt Setomaal om turvalinõ. Põnnõv, a turvalinõ.

Ku siiä' tullõh mi hüä' külälisõ' tiia-äs Setomaast midägi', sis ar' minneh läts näil miil pia ikuni hallõst. Tuu, midä nä näi' ja läbi elli', oll kindlahe inäbä, ku nä mõistsõ' mõtõlda'. Tuu külälislahkus, traditsioonõga' üteh eläminõ, kultuuriperänd

– midägi' säänest näil inäp olõ-õi. Nii ku õks, kõgõ inäbä jäi' näile miilde inõmisiõ', kinkõga' nä sai' kokko söögikotusih (aifumma, Inara, Sirje, Mee-rika, Rieka, Niilo Tiit ja Seto Tsäimaja pereh!) ja külästusko-tussih (aifumma, Ingrid, Silver, Ülle ja Evar, esä Andreas, Lenna ja Lauri!) ja Setomaa muusiumidõh (aifumma, Kati, Marje ja Ode!). Väiga' kiteti mi süüke, ja süvvä' mi sai tõõmöli hõste. Om väiga' hüa, õt õgah söögikotu-sõh om vällä kujonõnu' uma kotusõsüük ja nuu' omma' õga-üts eismuudu, õt külälisilõ olõs Setomaal mitu päivä huvtav.

Väiga' positiivnõ ja suur läbi-elämüslük üllätüs – nii võti' Läti reisikõrraldaja' uma oppõkaugi kokko.

Obinitza Galeriih trükiti koti'.

Külvigu Heleni pildi'

taakõnõ, sääntsekene ja muu' sõna'. Kilstakõisi seto sõnaraamatust

Üts väega põnnõv ja seto keeleh väega sagõhõhõ tarvitõdav sort sõnno om nii-üteldä' vähendüssõna' vai nigu keele-tiidläse' ütlesõ – deminutiivi'. Naid pruugitas seto keeleh pallo rohkõp ku näütuses eesti keeleh. Ni lisäs tunnus, õt varahappa, näütuses nii sada aastakka tagasi, ku seto kiilt joba küländ pallo üles kirotõdi, om naid viil inäp tarvitõdu.

Eesti kiil om vähendüssõnno poolõst vasta seto kiilt iks pallo vaesõp. Esiki vähendüssõnno lõppõ om eesti keele sõnaraamatuh õnnõ katõ (-u ja -kene, nt *kiisu*, *kassikene*). Samal aol seto keeleh: *tiidõ*, *tsiidõso*, *kudõ* 'kanakõnõ', *hällü* 'häräkene', *hudõ* 'susi (latsi keeleh)', *tsõd-sõnõ*, *kepetõ* 'väiku kepikene', *poiskõnõ* ~ *poiskõnõ* ja nii edesi. Lisas om küländ tavalinõ, õt naid vähendüssõnno om üteh sõnah mito tükkü järetselä', nt *mafa-dsõ-kanõ* 'kullakõnõ'.

Ku viil eesti ni seto kiilt kõrvuusi panda', sõs eesti keeleh moodustõdas vähendüssõnno päämädselt nimi- ja umahussõnno, a seto keeleh saa naid tetä' lisäs näile viil asõsõnõst, arvõnõst, määrsõnõst, ni esiki' hõikussõnõst (näütuses *võe-võe-*

SAARÕ EVA

Seto sõnaraamadu tüüpargi juht

kene!). Õnnõ seto tegosõnõst olõ-i ma viil vähendüssõnno trehvanü', tegosõnno deminutiivvormi' ommak'i Eesti põliskiili alalt tiidä' õnnõ mulgi keelest (näütusest *naarakest*! 'naaraq tsipakõnõ!').

Seto keeleh küländ harilik, a muial Eesti põliskiili alal tundmalda' sõnno kokkopandmisõ viis om vähendüssõnno tegemine keskõvõrdõ vormõst, näütusest *suurõmbakõsõq* 'tsipa suurõmbaq', *varahambakõistõ* 'tsipa varahappa'. A miä om huvitav – taadsamma „mudõ-

lit“ tarvitõsõ setodõ naabri' latgali' Lätimaal.

Šoovoorõ toomõgi' näütit seto vähendüssõnõst, ni nätä' vast om, õt naid tarvitada-i õnnõ hellätämise vai kukutamisõ jaost nigu Eesti riigikeeleh.

.aastako|vanukõnõ dem adv <.aastako|vanukõtsõ, .aastako|vanukõist ~ .aastako|vanukõst> aastavanune ■ **varsakõnõ** om .aastakovanukõnõ varsakene on aastavanune

kavvõba.kõistõ ~ kavvõmba.kõistõ dem adv kaugemale ■ **.mõskõq vesi valõtas kohe kavvõmba.kõistõ** [surnu] pesu-veisi valatakse [ära] kuhugi kaugemale

mõlõbakõsõq dem pl pron <mõlõbakõistõ, mõlõba.kõisi> mõlemaid ■ **katõ last jäi .perrä, mõlõbakõsõ .kasvi üles** kaks last jäi [neist] järele, mõlemaid kasvõsid suureks

.oekõnõ P dem interj oi-oi ■ **oe .oekõnõ, tõõnõ latõ jo ilma meheldäq!** oi-oi-oi, juba teine laps ilma abiellumata [saadud]!

pehmekeiste ~ pehmekeste dem adv pehmelt, mahedasti, leebelt ■ **.tiitrikal õks .laste pääd .otseq, kiä .otsõ ilosahe, võtt pehmekeiste ja kaabitõ ja tapp', tuu**

oll' hüä P tüdrukutel lasti ikka täisid otsida, kes ilusti otsis, võttis [juukseid] õrnalt ja kaabitses ja tappis [täisid], see oli hea; **lätsi õks tä .tarrõ hillõkõtsi, peio mano pehmekeste** (rahvalaulust) läks ta tuppa hiljukesi, peiu juurde tasakesi

rikkapakõnõ dem komp adj <rikkapakõsõ, rikkapakõist ~ rikkapakõst> pisut rikkam ■ **kiä iks .veitkepallõ rikkapakõnõ oll', võta .s.vaesale kosilasele arq tul-laq** kes vähegi rikkam oli, ei võtnud vaesele kosilasele mehele minna

.rohkõba.kõistõ ~ .rohkõmba.kõistõ dem komp adv pisut rohkem ■ **vanaimä käü livva-kõsõgaq ja .korjas rahha, ristesä ja ristimä .hiitvåg .rohkõmba.kõistõ** [ristsetel] kaib vanaema kausikesega ja kogub raha, ristiisa ja ristiema viskavad [annavad] pisut rohkem

samakõnõ dem pron <samakõsõ, samakõist ~ samakõst> sama; samasugune ■ **olgu iq nii .lootva, saa .as taad samakõist ar tetäq** ära ole nii saamatu, [et] ei saanud sedasama [tõõ]natukest ära teha

suurõbakõnõ dem adj <suurõbakõsõ, suurõbakõist ~ suurõbakõst>, **suurõmbakõnõ**

<suurõmbakõsõ, suurõmbakõist ~ suurõmbakõst> pisut suurem ■ **suurõbakõsõq latsõq olliq** maapõrõmadu pääl vähe suuremad lapsed olid muldpõrandal; **vähäbile .põrssilõ haa-rus vähäb .piimä ku suurõba-kõisilõ** väiksematele põrsastele jätkub vähem piima kui pisut suurematele

.sääntsekene dem adj <.sääntsekese, .sääntsekeist ~ .sääntsekest> selline ■ **olliq pिर-rukõsõq lahuduq peenõkõsõst .väegaq, .sääntsekese**st pիրruke-sed olid lõhutud väga peenikeseks, selliseks

.taakõnõ dem pron <.taa-kõsõ, .taakõist ~ .taakõst> see (lähedal asetseva objekti kohta) ■ **sääne .taakõnõ varrõkõnõ** selline [niipikukene] varrekene

.taitsaba.kõistõ dem komp adv mõistlikumalt, targemalt ■ **olnuq no timä .taitsaba.kõistõ** ta oleks võinud end mõistlikumalt ülal pidada. Vrd .taitsappa, targõbahe, targõbidi, targõbihe

ütekene dem num pron <üte-kese, ütekeist ~ ütekest> 1. üks ■ **liha.võõtõh kõigilõ annat muna, sõs pühäselavva-kõsõ pääle ka pant ütekese, nigu iloašas** lihavõtete ajal annad kõigile muna, siis paned ikooni-

lauakese peale ka ühe, nagu ilusašaks

2. ainuke ■ **ma .tahtnoq .neljä last, a ütekene õnnõ .omgeq P** ma tahtnuksin nelja last, aga üks-ainuke kõigest ongi

Seletüses

- adv – määrsõna, dem – vähendüssõna, komp – keskõvõrdõ, num – arvõsõna, pl – õnnõ mitmusõs tarvitõdav sõna, pron – asõsõna, s – nimisõna.
- Suur P näütäs põh'aseto kiilt. Punktikõnõ sõna iih näütäs kolmadat vältet ni pistüline kriipsõkõnõ näütäs liitsõna piiri. Tagaeitüs om sõnaraamatuh sõnaga' kõüdet alakriipsükõsõga'. Võtkõ' hääs vai pankõ' pahas, a sõnaraamatuh om vaia õks ka mitmust ja muid sõnavormõ selgehe märki', selle tarvitami ka q-tähte.
- Seto sõnaraamatut säätäs kokko Tarto Ülikooli ni Eesti Keele Instituudi ütides tüüpargiga'. Sõnaraamadu kokkosäadmise man omma' ola ala pandnu' ka hari-dus- ja tiidusministeerium ni kultuuriministeerium Setomaa perimüskultuuri toetusmeetmest.

Leelotunni' Orasõ Janikaga'

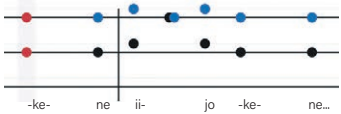
Ii-ks-no-kene, ii-nu-kene, järve-jo-kene, ii-jo-kene, järve-jo-kene, järve-jo-kene, kallis kalarannakõnõ. Lääme kulla kulutamama, lääme lukka lootsikulla. Näiokõsõ, noorõkõsõ, kalõvudsõ' kabokõsõ.
Anne Vabarna, 1948

Minevã aestaga Lummo Kati leelolaagri aigu tull mõttö-kõnõ, õt ku saasi' ka' talvitsõl aol kokko ja hoias'i ummi helü-pailu lämmäh leelotamisõga'. Huvi vannamuudu helülaadiga' leelo vasta om suur. Tiidäki', maa' omma' pikä' ja aigu veido, a Janika tuu mõttö pääle ütel, õt tä pruum lõüdä' aigu, õt opada' huvilisi.

Mi lepe Janikaga' kokko, õt huvilisõ' sõitva' timä mano Tar-tohe vai Tarto lähkohe. Tarto om keskpaik, kohe om kõigil hüä tulla', bussi'-rongi' sõitva' kõrdapiteh. Ja nii saigi' mõttö-pujakõsõst kuuhkauminõ. Edimäne kõrd mi korju veebruari edeotsah. Kõigil oll seeh härevüs, õt midä tuu Sirid siih kõr-raldas ja mia' tuu mõtõh om. Üts mõtõh oll hindäle tutvabas ja mõnusabas laulda' vana laadi helüilm. Tõõnõ mõtõh oll tutvbas saia' erinevvi leelolauljidõga'.

Mi kõik saami kokko kunig-riigipääväl, leelopääväl. Mi tunnõ tõõnõtõõsõ helmilisi, põlli, sälätagodsõ' omma' tiidä', a inõmisi tunnõ-õi ja eräroi-vil ollõh tiiaiki-i, õt kiä om kiä. Edimätsel kõrral oll tutvut ja ka' vahtsidõ leelokoorõ lauljit Viländist ja Valgast.

Ku tutvumistsõõr sai tettüs ja kuuhkaumisõ mõtõh val-lalõ arotõt, naas pääle opminõ. Mi saa olla' Janika punktioppõ katsõjänesõ. Pias ütlemmä, õt tuu om väiga' põnnõv, kukki' edimäلت tšuut segädüst tekitäv.

Tegeligult om soo väiga' põnnõv opminõ ka' nuilõ, kiä' noodikirja tunnõ-õi.

Orasõ Janika: „Soo om sääne kuuh pruumminõ, õt lõüdä' visuaalnõ lahendus, mia' avitasi' mitmõhelülisõ süsteemi ja helüsidõ liikumisõst arvu saia', vaest ka' eis' ummapääd miilde tulõta' – sis, ku kõik üt-skõrd seto leelo kodolehele üles saa. A edimätses asõs jääs õks kogõnu' lauljido esitüs, arhiiv-salvõstusõ' – nuid tulõ kul-lõlda' kõgõpäält ja nuidõ mano

Leeloopja.

Külvigu Heleni kogo pilt

opmisõ aol kõikaig tagasi tulla'. Ja kõgõ tähtsõp om muidogi' ütehkuih laulminõ.“

Edimätsel kõrral mi harisi, hafodi, opõ nii killõt, iistütlemist ku ka' kõkkõ sinnä' vaihõlõ jäävät. Ja mi sai teno Sarvõ Õiõlõ tiidä', midä mõni sõna tähendäs, ja tä kõnõl ummi mälestüisi. Mi hafodi kõrva ka' lindistüse kullõmisõl. Ülesvõõdõt teksti maaha kirotaminõ olõ-õi sukugi' lihtsa. Õga kõrv kuuld erinevält. Peräst kolmõ tunni kullõmist ja laulmist kõik olli' naarulitsõ' ja naksi' jo uutma järgmäist kokkosaa-misõ kõrda.

Tõõsõl kõrral võtt meid Tar-toh hüäl meelel vasta Külvigu Helen. Laud sai jäl' ütehkuih laaditõt. Kokko korju innitsit ja vahtsit lauluhuvilisi. Pääle tutvastsaamisõ tsõõri naas laulminõ.

Jäie varra vaesõstlatsõst, siidi, liidi, kallis, jäie kasinasta. Istõ maaha ikõmahe, moro pääle murõhtama. Kiä põlvile rüppü linnaš, kiä põlvile põrodi? Tšibin-tsirku tsirgukõnõ, vahajalga varblanõ.
Agripina Tamm, Vedernika külä (1913)

Väiga' illos vaesõlatsõ lau-lukõnõ, minkõ viis oll mee-le üts kõva pähkme. Sookõrd oll miika' ka' Nassari Elvi. Mi kõik jäl' kulssi vannu helüülesvõt-tit. Heleni eläminõ helisi. Juttu ja naaru oll hulga. Ütte ma ütle, hällüläulu' olõ-õi mu jaos inäp tuusama, mia' inne – väigokõnõ vürts om man igävätses.

Mu salahunõ suuv tuvva' kokko Setomaa inõmisõ', kiä' eläse' üle Eesti ja niisamata kokko juhtugi-i, tuu suuv läts täüde. Inõmisõ', kiä' mõistva' leelota', ja inõmisõ', kiä' tahtva' mõista' leelota', a mõista-ai, kost pääle naada', ja õt tunda' tuud suurt joudu, mia leelotõh inõmisi vaihõl nakas olõma. Tuu om eismuudu tunnõh.

Ma saada leelokoorõlõ jäl' kutsõ' ja mi saa kokko ja leeloda. Aitõmma leelopar-gõst tulnu' esindüsilõ Talinast, Pärnust, Viländist, Tartost, Val-gast, Põltsamaalt ja Setomaalt! Aitõmma Eesti Kirändüs-muusiumilõ ja Külvigu Hele-nilõ meid vasta võtmast! Suur kumarus Sarvõ Õiõlõ ja Nassari Elvile tarkuisi ja tiidmisi jaga-mast! Väiga', väiga' suur teno Orasõ Janikalõ meid oppamast, miika' laulmast! Aitõmma, õt olõt olõmah!

PÄRTINI SIRID

Perändet laul

Mi olõ uma elo joosul ütte ja tõist perinü' vai saanu' hindäle, hindä sisse, ummi mõttihe. Õgaüts om umalt perrelt vai lähebilt inõmisilt midägi' perinü', saanu' mäntsitki' tar-kuisi, tiidmisi, mõistmisi. Peri-müs lätt edesi, ku peritüt om elolitsõlt vaia, a muido nuu' innidse' tiidmisõ' häöse'.

Näütüses hobõsõ asõmal omma' no' massina' ja kõik tarkusõ', midä hobõsõga' om vaia' tiidä', õt timäga' sõita', tüüd tetä', kuis timmä hoita' – kõik tuu häös. Samanii om kõigi talotõiega', selle õt maal olõ-õi inäp maaello, om elo maal nii ku elo liinah ja talotõie tar-kusõ' unõhtõdas. Kiräkeeline sõna rahvakalender tähendäs aestaga tsõõri, minkõ perrä eleti maal, tuu om maainõmisõ eloh püsümisõ kalendri. Maal ello jäämisõs oll kõgõ tähtsõp suvidsõ ao joosul jouda' nii hulga söögikraami kasvata', õt pikk talv üle ellä'. No' om meil läbi aestaga poodist võtta' kõkkõ kraami ja inäbki' viil – ka' tuud, midä meil saaki-is kasvuda'.

Ku no' olõ-õi inäp maaello, ku aiavilja võit kasvata' ja kas-vatõdaski', a ku kasvata-ai, sis ka' olõ-õi hätä, selle õt poodi' omma' olõmah. Muidogi', ku' määnegi' häkelüs trehväs tulõma, sis olõs hüä, ku hindäl olõs midägi' olõmah, a tuu om jo tõõnõ jutt. Eis' uma söõgi kasvataminõ om ka' perimüse perrä eläminõ ja tuuga' ka' perimüse hoitminõ: kuis siim-nit kogoda', mäntsel aol maaha panda' ja kuis üle talvõ hoita'.

Uma muusiga

Helülinõ perimüskultuur, midä mõnõ aestaga iist nimetedi rahvamuusika, tuu tähendäs talorahva muusiga, maainõ-misi laulu', pillimängu', tandsu'. Täambätses om tuu taloinõmisi muusiga vöödõt lava pääle ja sääal omma' tõõsõ reegli', nõud-misõ' – piat olõma illos kullõlda' ja illos kaia', piat mõistma lava

pääl olla'. Inne oll maa+rahvas, sis inõmisõ' olliki' vasta maad ja näide ellojääminõ kasvi maa seest, a no' om leib leti pääl ja leelolaul lava pääl.

Laul, midä no' nimetedäs päämätselt leelo vai sis peri-müslaul, om kaotanu' jou, selle õt ütškõik määnest laulu võit laulta' ütškõik kunas. Küläelo aigu oll õgal laulul, tuu tähendäs laulusõnnul, tukõv mõtõh, joud, mia tull läbi nuidõ inõmisi, kiä' tuud laulu lauli'. Ku laul om üts kindla aig vai päiv, minkõ jaost tä om mõtlõd, sis terveh aetak tuu joud kogo-nõs kokko, sis tä and ma joudu kõõlõ ilmalõ. No' võit sitalota-misõ laulu laulta' Estonia kont-serdisaali ku ütškõik määnest laulu, kukki' timä jaost om olnu' kindla aig ja kotus.

Mõnõ aestaga peräst olõ-õi mi siäh inäp nuid inõmisigi', kiä' omma' maa seest sündünü', omma' ummi juuri piteh maa-inõmisõ', omma' üles kasunu' maaello seeh. No' om tõistsaga-manõ elo ja eläminõ, tõistsaga-manõ mõtlõminõ, tundminõ ja ilost arvusaaminõgi'. Säänest-muudu om ja siia' parhillatsõhe ello võta nuid palakõisi perimü-sest, rahvakultuurist, innidsest maaelost, mia om kinkõlõ mee-leperrä, avitas ello ellä'.

Mino elo

Ma olõ tuu kõik läbi elänü', tiia', mia' om maaello. Olõ olnu' vannu paapuga' tüüih ja kul-lõlnu' näide jutta ja laula, nännü' näid tõid tegemäh ja eis' õgal puul nõnah olnu', ütte ja tõist ar' opnu'. Olõ kaunu' nuidõ perimüslaulaga' suurõ-bidõ ja vähäbidõ lavalaudu pääl, laulnu' ja tandsnu' tuud, midä om rahvamuusiga tutvustami-sõs vaia olnu'. No' mõtlõ vaest liisnalt pallõ tuu pääle, õt ku tiit võlssi, õt kuis tuu mõotas ello.

Ma või üldä', õt olõ mõnõgi' laulu perinü' kõgõ lähebilt. A inäbä laula olõ saanu' nui-dõlt lauljilt, kinkõga' olõ-õi elo joosul kokko trehvänü',

SARVÕ ÕIÕ

ummilt kavvõbilt sugulaisilt, kiä' omma' inne ar' koolnu'.

Mõnõ mälestüsmõttö' tuust, õt kuis lauluperimüs jääs igä-vätses su sisse. Mu Toña vanaimä, kinkõga' kuuh ma kasvi, kõnõl „järvelaulu“ kul-lõldõh, midä ütel iist timä imä, õt ku rassõ oll elo ranna vee-reh. Timä oll kõgõ vanõp lats ja timä pääl oll sis suurõp huul ja vaiv ku väikobil sõsaril ja vel-jul. Kalapüüdminõ oll päämäne tüü, minkõ man täl oll vaia abih olla'. Ku „järvelaulu“ mõntkõrd raadiost lasti vai panni plaadi mängmä, sis tä kõõ kõnõl, õt kuis jala' külmssivä' ja ku rassõ olli' võrgu'. No' om sis tuu sama laul mu jaost ku niidikene vanaimä mant timä imä mano ja säält Toña küllä. Ma olõ-õi tuud tüüd tennü', mul oll keero-linõ arvu saia' järveveereh elä-misõst ja tüüst. A meeleh om vanaimä seletäminõ, õt minkõ peräst tervis om iäga' kehväst lännü', mille tä om haigõ.

Vanaimä ja timä imä ja tõisi naisiga' laulõt laula kullõminõ, om mu jaost ku kõrrakõsõst tuu elo seeh olõminõ, minkõh ma' olõ-õi olnu'. No', ku vanaimmä inäp olõ-õi, sis õga kõrd, ku kuulõ Vabarna Anne laula vai ku kiäki' pruum näid laulta', sis mu mõttö' joudva' uma vanaimä Mafo, timä imä Anne ja sõsarõ Odë mano, selle õt ma olõ näidega' kuuh olnu' – nimä' omma' mu jaost iholitsõ' inõmisõ'. Ma või üldä', õt nuu' laulu' omma' mullõ edesi ant, om mu perimüs. Ja tuud ma või ummilõ latsilõ ja latsõlatsilõ edesi anda'. Näide helüga' kuuh

omma' kõrrakõsõst mukka' ka' näide hinge', nä omma' nii ku siihsamah mukka'.

Laul „Keträ, voke, siide“, sis tulõ silmi, kuis vanaimä selet, õt mäntse kotusõ pääl vaia sõna' kipõbalt üldä'. „Kats sõsart kargasõ“ – tulõ miilde, kuis mi vanaimäga' katõgese timä tarõ ussõ man lauli ja karksi, vanaimä pruumõ mullõ opada', a vaest tä tahtsõ nii-samata mukka' kuuh karada'. Täl oll jalg haigõ ja täl oll rassõ, a mi olli üteh tsõõrih. Teno toolõ õga kõrd tuu laulujupi-kõnõ vii minnu vanaimä mano tagasi.

Vanaimä elotarkuisi ja laula om mul tõisigi', mõnigi' sai kirja ka' pantus. A om hulga seto laula, minkõ ülesvõtmisõ man ma olõ tüü peräst olnu' vai eis' nuid kirja pandnu'. Ütskõik, kas eis' laula nuid laula vai kiäki' tõõnõ laul, a ma' õks tiia', kiä' tuu laulja oll, ja tä om mu jaost ku eloh inõminõ – mu jaost tä olõ-õi õnnõ nimi.

Kirja om pant hulga laula, koh lauljast olõ-õi midägi' muud tiidä' ku õnnõ nimi. Ku laulusõnnu man om tutvva külä, sis mu mõtõh joud sinnä' küllä ja Petseremaalõ, kohe mi muido inäp saa-ai, a mõttit saa-ai kiäki' keeltä'. Vaest nuu' laulu' avitasõ' meeleh hoita' innist ello, aigu, inõmisi, kotus-sit, pita ja saaju. Näid mi uma ihosilmäga' inäp näe-ei, näist omma' jäänü' õnnõ mõnõ' lau-lusõna', jutu', jutusõ', a mii', kiä' mi olõ tuu innidse ao perü-müse saanu', mii' saa olla' tuu ao meelehoitja' ja mäntseltgi' moodul ka' elohhoitja'. Tuupe-räst om mu jaost tähtsä, kiä' om inne minnu tuud laulu laulnu', midä no' ma' laula.

Laulminõ om ku hingemä-lehtüs, näide innitsidõ inõmisi mälehtäminõ. Jumalaperi hin-gekesilõ, kiä' tii' olõt inne meid olnu', laulnu' ja laula üles kiro-tanu', kedä mõista mälehta' ja kinkõst tiia'-äi mõtõldagi'.

Tennä tütärt Maa'fat.

Maaselits Saarõpeedil

Pühapäävä, 17. märtsil inne keskpäivä oll' Saarõpeedi rahvamaja esine parkmis-plats täüs massinit. Ku mi Põl-vast rahvamaja joudsõ, võti' meid vasta lahkõ setodõ kok-kokutsja Malõh Heli ja rahva-maja pernaane Mirkka Ille. Uma nime pannimi paprõ pääle kirja. Pidolõ oll' tulnu kokko uma 100 inemist vai inämbägi. Tulõjit oll' ka kavvõmbast, nii Türiilt, Tartost ku Elvast. Illoš om kaia', ku noorõ' perre' tulõva' väikeisi latsiga. Kohaliku' seto' ja seto kultuuri huvilisõ' tulles maase-litsa pidämä.

Hüä miil oll' nätä' ummi sugulaisi, tutvut ja juttugi aia'. Pidolaud oll' loogah, kühl pliine, sõira, piirakit, kõkkõ hüvvä ja parembat. Lavva pääl kohv ter-mostõga ja morss.

Alostusõs kõnõli peo pääkõr-raldaja Malõh Heli. Laulõti Seto hümini. Setomaa ülembootska Leima Evelin tervüt pidolisi ja kinkse Helile ilosa lillikimbu. Vahtsõnõ leelokuur Hõpõhelü

Saarõpeedil leelotamah.

Palmi Aili pilt

laul' mito laulu. Aig oll' maitsa' hüvvä ja parembat pidosüüki. Pakuti ka handsat.

Noorõ' perre' latsiga kutsti tõistõ tarrõ, koh kõnõldi seto-kiilsit jutusit ja latsõ' saie' joonstada'. Umma vahtsõt raamatut tutvust' sootska Tormi Piret. Timä poig Ando Temmo mängse karmoškak. Palmi Aili kõnõl' suurrättest. Lava viirde olli' üles säetü ilosa' suurräti'.

Ma kõnõli maaselitsa kom-bist, kuis vanastõ paabapraas-nikkõ peeti. Kõnõli ka paastuao söõgilavvast, midä süüdi ja mää-

ndsit süüke tetti. Paastuaig oll' liha- ja piimävaba. Liha hoiati keväjädse põllutüü aos ja suvid-sõs hainaaos. Süük tetti umah aiah kasvatõt aiaviljast. Kee-deti kruubiputru paastuõliga, kuivatõt tindi- ja tatiruuga, kurõmafa kisselit, ubinatsäiu. Talvidsõ' tüü' olli' õks inämbä tarõ man – prätäti, kedrati, koeti kangast. Mehe' parandi' põllutüüriistu vai teie' vahtsit. Kõnõli ka tuust, õt paastuao olõ või' laulta' õga tandsi'. Tšura' õs kau' tüitrikõ puul, käuda-as košah, peetä'-äs saaju.

Kivistik Aime kõnõli ummi vanõmbidõ elost. Pildi' olli' üteh, näüdäs, õt kas kiäki tund ar' vai tiid midägi. Laulunaase' saie' tsõõrih leelotada' ja tandsi' seto tandsa. Oll' hüä ja rõõmsa olõminõ, ka umadsõ' sai' kokko, õt kõnõlda' ja üteh olla'.

Heli tehnaš ja and' kingtüsi ülembootskalõ ja noilõ, kiä' olli' kutstu kõnõlõma. Heli ja Aili kõrraldi' loosisimõ ja anni' kingtüsi pidolistõlõ, kiä' olli' pannu' uma nime kirja. Sis tuudi lavva pääle ilmadu suur tort, saie vil maiustada'. Pido-listõst tetti ütine pilt, muidogi mõnõ' olli' jo ar' kodo lännü'.

Maaselitsa pido saiegi soos kõrras läbi. Viktor võtt vil laulu iist: „Tahtu-ui kuigi kodo minnä' ...“

Suur-suur teno Malõh Helilõ setodõ kokkokutsmisõ, iist-vidämisõ ja kõrraldamisõ iist ja timä perrele ka! Tennä ka leelo-naisi, käut kuuh ja hafotat hoo-lõga leelolaulu.

Viländimaa seto' ja seto kul-tuuri huvilisõ' saiva' kokko jo neländät kõrda. Oll' illoš maa-selitsa pidäminõ.

RAHASEPÄ MARIA
Põlva Seto Seltsi asutaja

Perräufigõ Ahosõ Vollilõ

Järgmätsel aastal saanu Ahosõ Volli, papridõ perrä Voldemar, 80-aas-tatsõst, mia om mehe kotsilõ siski hüä korgu igä. Ku timäle timahavva märdsikuu algusõh kõlisti, õt õnnõ suuvi’, oll’ pillimiis rõõmsa helüga ja jutulinõ. Volli oll’ pikkä aigu 1990. aastil ja vil kah 2000ndidõ algusõh Sõsarõ-koori pillimiis, inne ku uma pargi tekk. Volli oll’ rõõmsa, nakaś küüsümä, kuis mi naase’ eläse’, kas om kohegi esinemä minekit vai muud ülesastumist. Õt sis timä tulõsi hüä meelega mängmä. Pillimiis seleť, õt timäl olõvat plaanih mi pargiga üts tandsukava kokko panda’. Ütlī, õt tulõ’-tulõ’, mi õga tööõpäiv käumi kokko harõtamma. Tuu jäigi mii perä-mätsest kõnõlõmisõst, kuu ao peräst tull’ kurb sõnum. Hallus om mõtõlda’, õt üts töömeeli hüä seto pillimiis om lännü koolutiid. Jumalaperi hing!

UMATETT LAULU’ ÕKS KÕKÕ ARMSABA’. Kadonuga sai ma sagõhõmpa kokko kooni 2007. aas-tani. Pääle tuud tekk Volli uma tuu-aolitsõ elokaaslasõ Virve ja laulu-kaaslasõ Annega umaette laulupargi, mia oll’ aamõtlīku nimega laulu- ja tandsuselts Hõpõhõim. Lauluparki tull’ mano hulga leelonaisi, a Volli kutsõ laulma vil ka miihhi. Sinnä’ johtu tulõma ka tõõnõ hüä seto pilli-miis, Mürkheina Leo (Aleksi), kin-kõga Vollil mäng hõste kokko passõ. Pargih mehe’ lauli’ ka mõnõ seto meestelaulu, a inämbüiste lauli’ nimä’ Volli hindä tett laula.

Mälehtä, ku ütevoori tull’ Volli üteh Kuusingu Nikolai, Mürkheina Leo ja Ressi Georgiga mi Sõsarõ-pargi praasnikulõ Oppajidõ majja. Pääle tuud, ku mi leelonaase’ olli’ laul-misõ lõpõtanu’, tull’ Volli mu mano küüsümä, õt kas timä või laulumiih-higa õkva rahva ette laulma tulla’. Olli nõuh. A’ sis tull’ tuu, midä ma mõista-s mõtõldagi’. Mehe’ võti’ ritta ja vedosnik Volli ütel’ alostusõst nii: „Meele naa’ vana’ laulu’, midä inestä kuuli, meelü-i, naa’ omma’ kõiki ar’ väsütänü’ (tegelikult ütel’: tüüdänü’). Mulle meelüs tetä’ vaht-sit laula, õks ilosit laula.“ Pill nakaś mängmä, laul nakaś pääle, a tuu, mia kostuma nakaś, oll’ vahtsõaolinõ laul. Sääne lõpuriimilinõ, minkõ kotsilõ eesti keeli üldäs rahvalik laul. Sõna’ oll’ Volli eis’ tennü. Mälehtä, õt olli pahanu – kuis tulõt mi pitto ja ütlet, õt leelolaul olõ-i illos!

Parhilla’ muidogi aja tuu asi naardma, selle õt tuu sõnavõtt ollgi nii ummamuuudu, ollgi veiga Volli-perrä. A’ nuu’ laulu’ sai’ tun-tust ja naksi’ setorahvalõ miildümä! Üts oll’ „Seto lipu laul“, minkõl laulu-kordusõh mitmõ’ seto külänime’ ja nuu’ ulli õgah neläh kordusõh eis-muudu. Tuu peräst oll’ rassõ perrä laulta’ – külänime’ jää-s miilde – a sõna’ „pääliin om Petseri“ miildü’ inemiisilõ. Tõõnõ Volli tett tuntu laul oll’ mälestüslaul „Tuulõ Setomaalt“. Säändsesama nime sai kah 2009. aastal vedosnik Volli puult vällä ant Hõpõhõimu tsõõrikplaat.

SETOMAALT TULL’ AR PAEDA’. Volli sündü Jaastruva küläh esä Pee-ter (Piitre) ja Anastasia (Nasta) Ahosõ perrehe tööõ latsõna. Imä oll’ Jaast-ruvva mehele tuud lähkõst Jaa-mistõ küläst. Vollil oll’ vanõmb sõsar Virve. Suguseldsih oll’ huvitav tuu’, õt olti umavaihõl katõkõrdsõ’ sugu-lasõ’: üte külä veli võtť hindäle naase tööõsõst küläst, a tuu naase veli jalki kosõ hindäle sõsarõmehe sõsarõ edi-mätsest küläst. Nii ollgi Vollil suur

AHOSÕ VOLLI

3.03.1945 – 7.04.2024

hulk lelläpoigi ni -tütrit, unopoigi ni -tütrit, ütekõrraga kõik hõimlasõ’ ni suurõ’ sugulasõ’ kah.

Üts Volli sugulanõ, Kütimaa Paali, kõnõli, õt Volli vanõmba’ naksi’ pääle kommuniste võimulõ tulõkit pel-gämä, õt viimäte viiäs esä түrmä – esä oll’ tiinnü Eesti ratsaväeh. Võeti nõvvust Setomaalt ar’ paeda’. Tuu pidi vaest olõma 1948. aastal, ku panti hobõnõ ette ja latsõ’ ni kraam nõstõti rattilõ. Pääle mitmõpääväst sõitmist läbi Eestimaa jouti Talli-nahe. Elopaigast sai Nõmmõ. Tuud tiia-i, koh algusõh eleti, a peräkõrra sai elämisõst üts maja Helbe huulit-sah, kost innine pereh oll’ ar’ kiudu-tõt. Eläminõ oll’ kõrvalitsõh kotusõh, sääļ, koh Nurmõ huulitsa ots ja nakas pääle Pääskülä raba. Vanõmba’ pelksi’ õks, õt viimäte võetas näidki kinni vai aetas vällä, a’ pututa-s.

Nõmmõ olõ-s eestiaol ja pääle sõtagi vil suurõ Tallina osa, oll’ nigu maakotus, koh inemisõ’ elli’ maa-muudu, peie’ kah eläjit. Nõmmõl elli kah tõisi seto perrit. Hämäriku huultsah elli’ Suuvere’. Näide tütar Õie (Sarvõ Õie) ütel’, õt kimmähe tundsõ’ timä vanõmba’ Volli vanõm-bit. Nõmmõlt käve Volli vanõmbi-dõga sagõhõhe Setomaalõ, kohe jäie’ elämä vanavanõmba’. Jaamistõ külä suvõ’ olli’ ilosa’, kokko tull’ pallõ uno- ja tädilatsi, ütehkuuh oll’ ilolinõ olõminõ. Setomaa jäi kadonulõ süä-meperrä kotusõst kogo elost ja timä suuv oll’ saia’ matõt sinnä’. Vanõmba’ omma’ mõlõmba’ kannõt puhkama Tallinahe Liiva kalmuaida.

PILLIMEHEST SÜNDÜNÜ. Pilli-mängu oll’ Volli selgest saanu joba väiko latsõna. Volli elokaaslasõ Aime jutu perrä olõvat alalõ üts vana pilt, koh arvada nelä-viiaastanõ poiskõnõ tõmbas lõõdsapilli. Üts Volli sugu-lanõ kõnõli, õt ku Jaamistõ küläh peeti pito, sis nõstõti väigokõnõ pil-limiis Volli paku pääle ni naase’ naksi’ tsõõrih kargama. Volli sugulanõ Olli mälehtäs, õt kuis Volli väikona harõf tandsulugusit: imä hümisī ette rütmi, poig, kinkõl oll’ veiga hüä muusiga-linõ kuulminõ, mänge perrä, kooni läts õigõhe. Volli sugulasõ’ Virga Roosi ja Paul mälehtäse’ ütte kõrda

Setomaalt. Volli oll’ jalki vanavanõm-bidõ man koõtmah. Võti’ sis vanõmba’ puja üteh, sõidõti Petserihe, õt osta’ tsurakõsõlõ vahtsõnõ lõõdsapill. Poo-dih oll’ vaia pilli pruumi’. Nii ku Vol-likõnõ mängmä nakaś, korju’ vinne mehe’ ni naase’ tsuudat poiskõst kullõma – usu-s ummi silmi-kõrvu, õt ni väigokõnõ lats nii loohvkahe mängi’ mõist. Kukki Volli oppõ tsu-rana ka muusigakoolih, sis edespidigi mänge õks kah kuulmisõ perrä, noo-dikirja tund’, a haara-s vaia. Oll’ suur eisopja, määnest taht hellü mõist’ vooriga perrä mängi’.

Aastit tagasi, 1996, sai timäst kah Seto kuningriigi kuninga pillimiis. Volli loohvka pillimängu perrä oll’ hüä karada’. Pillimängja Karbi Val-liga tulõdi ildaagu miilde hüvvi seto praasnikkõ Oppajidõ majah. „Volli mänge veiga loohvkahe,“ ütel’ Valli. Hüä pillimehe mängu näütäski tuu, ku rahvast õkva nakas tõmbamma tandsupõrmandulõ. Volli käve mäng-mäh ka vabaõhumuuseumi seto taloh vai küläplatsil.

Ütevoori kõnõli mullõ üts mu tüü-kaaslanõ, õt timä miis, opnu ja elo-kutsõlinõ pillimiis, johtu Volli pil-limängu kaema-kullõma. Sis kotoh naaselõ kõnõlnu, õt kaeh, kuis külh üte pillimehe sõrmõ’ nii kibõhõhe pil-linuppõ pääl liigusõ’. A’ tuu olõki-i imeh, ku mõtõlda’, õt Volli mänge jo väigokõsõst pääle. Annõ ja suur harõ-taminõ tei’ timäst veiga hüä ja kimmä lõõdsamängja. Miis, kinkõl sai pilli-mänguaastit 75 aastat! On ikka pilli-virtuuos, ütel’ tsühknast pillimängja tuuvoori Volli kotsilõ.

KANGÕ JA TÜÜLINÕ MIIS. Kuna Volli oll’ kimmäs pillimiis, sis kutsti tedä mitmõlõ puulõ mängmä, nii üle Eesti. Timä käve ka Soomõh, Root-sih, Sääksamaal ja muialgi. Niisamatõ oll’ tä oodõt mängjä inemistõ sünnü-päivil ja juubõlitõl (ka mu muuseumi 50. aasta juubõlil). Viimäte mänge timä sugulasõ juubõlil Viimsih vil nätäl inne umma kuulmist. Õga voori oll’ Volli uma laulupargiga ka Petseri-maal Radaja vestivalil.

Timä laulukaaslanõ Metsa Helve mälehtäs, õt ütevoori oll’ vaia Hõpõhõimu-rahval Petserih treh-

vädä’, õt peräst Radajilõ sõita’. Volli pidi kah tulõma, a timä teleh-voni vasta võta-s (olõ-s võrguh). Kiäki tiia-s, miä om johtunu. Peräst tull’ vällä, õt Volli saa-s uma massi-naga üle piiri, selle õt tehnilinõ üle-kaeminõ oll’ jäänü tegemäldä, a ilma paprõlda päse-s üle. Pillimiis olla’ sõitnu õkva Koidulast Põlvahe, koh sai aśa kõrda. Õdagust joudsõ kah Radajilõ. Volli oll’ kipõ sõitja, eloiäl oll’ timä olnu taksojuht ja nii sõit’ timä ka uma massinaga nigu tak-sojuht – võtť säänsit puudrit, õt mõnõl naasel läts pelgüsest õkva süä kufast.

Pääle lahtidsõ ja naarulitsõ olõki olli’ kadunol kah õga tüü pääle valla-lidsõ’ kae’: ummi kässiga ehit’ tä Har-jumaalõ Aila küllä maja, tekk õgasugu parandustõid, a’ mõist’ valmsta’ kah hüvvä maraveini ni kiitä’ eiski sõira. Tälle miildü veiga tetä’ ka peeõo-kõist hõpõsepätüüd, kopkist kokko juuta’ kaalakõrdu ja tsäposkit. Mul-lõgi kinke tä kunagi sünnüpääväst tsaarikopkist valmstõt hõpõserga’.

Volli oll’ setonõ miis, kiä mõist’ ka loohvkahe rahha tiini’. Olla’ olnu’ nii, õt ku timä muuseumi seto tallo nädä-lilõpuh pilli mängmä kutsti – tuu iist massõti, sis võtť timä üteh umatettü tsäposkit vai hindä pillimänguga tsõõriplaatõ. Nuid sis timä tõistõ nägemäldä turistõlõ vai muido huvi-listõlõ mõi. Pensionilõ tõi lisa kah Tallina liina pääl mängminõ, turisti’ jäi’ hüä meelega kullõma ja nii korju seto rändmuusigu kübärähe eurosit ni muidki tingakõisi.

PILLIMEHE PERREELO. Vollil oll’ kats aamõtlikku abiello, peräst kah naisiga ütehkuuh elämiisi – sõbraligu ja nalälisõ olõkiga pillimiis miildü näile. Edimäne naane oll’ Sirje, kin-kõga täl oll’ tütar Kaisa ja poig Anti. Tööõsõ naase Marviga sai timä tut-vast takso-pargi segäkoorih laul-dõh. Näil sündü poig Lauri. Ku ma Volliga tutvast sai, sis oll’ timä joba lahku lännü ja elli üteh Sõsarõ-pargi leelonaase Vokksepa Virvega. Nimä’ elli’ ütehkuuh vabaõhumuuseumi lähkõh erämajah. Mõnigi kõrd käve näide puul koõtmah, koh ütehkuuh leelodi-kulädi näide sünnüpäivil üteh paari Kakumäel elävä setoga.

Peräkõrra sai Volli elokaaslasõst imä puult seto juuriga Rebane Aime, kiä oll’ timä noorõpõlvõ armastus, a kinkõst vei elo lahku. Vahtsõlt kokko saiõ’ nimä’ aastakümnidõ peräst: Volli tull’ Muugalõ umalõ sugulasõlõ koõtma, a säälsamah suvila kõrval oll’ ka Aime suvõkodo. Nii sai naastest vanah iäh hüä hingehoitja ja sõbõr, üteh jaeti murrõ’ ja rõõmu’, tetti kah tulõviguplaanõ. Nädälilõpuh ja läm-mäl aol eletigi Muugal, sinnä’ tulli’ vahel koõtma kah mõlõmba latsõ’ ja latsõlatsõ’. Latsõlatsi oll’ Vollil kokko ütesä, viimäne latsõlats sündü noorõmbal pujal vil timahavva talvõl. Pääle tuu oll’ vil kah kõhõ noorõmb põlv – kol’ latsõlatsõ last.

Volli kõik latsõ’ kasvi’ üles tüü-lisõ’ ja kõrraligu’. Noorõmbast pujast Ahosõ Laurist (kinkõst sai pääle naa-sevõtmist Metsvahi Lauri) sai andõ-rikas muusik. Timä oppõ Eesti muu-sigaakadeemiah ni Rootsi kuning-liguh korgõmbah muusigakoolih ja tüüt’ mito aastat Stokholmih sümv-hooniaorkestri ja tõistõ orkestridõ man. Parhilla’ eläs Lauri Eestih, om katõ väiko latsõ esä ja tüütäs Eesti riigliguh sümvhooniaorkestrih puu-benidõmängjänä (lүүkpillemängjä). Joba tsurana mänge tulõvanõ elo-kutsõlinõ pillimiis üteh esäga kokko mõnõki’ muusigapala’. Mõnõ’ nuist omma’ salvõstõt kah lasõrplaatõ pääle, kuna Volligi oll’ kunstiniguhing ja tahtsõ rahvamuusiga mängmisõ kõrval luvva’ ka umma muusikat.

Kiä taht Volli pillimängu vai laul-mist kaia’-kullõda’, saa tuud kaia’ interneti perrä juutvuubih: Voldemar Ahone – in memoriam.

ELO SAI OTSA. Ku ma Vollit minevä sügüse seto mihkclipääväle mängmä kutsõ, lubasi timä kimmähe tulla’. Ütel’ vasta, õt muidogi tä tulõ, õt täl om no’ vahtsõnõ Itaaliast tellit pill. A’ Volli jäi tuuvoori tulõmalda. Tull’ vällä, õt tervüs läts kehväst, pää läts ümbre ni saa-s autorooli istu’. Olõ-s harinu, õt mi veessel pillimiis kõnõli telehvonihi nii hillõkõistõ ja oll’ kuigi ikulinõ. Timä ar’saatmisõl oll’ tuu-sama, vahtsõnõ ja siski timä viimäne pill, akordion Curtini Musette Pärnä-mäe leinamajah nõstõt kirstu pääle. Pillimiis sõit’ kirstuga igävikku, pill jäi siski siia’ ilma, perrätulõjilõ mängi’.

Volli kuuli 7. aprilli üüse kell 2.30. Päiv inne, puulpühä olti Aimega üteh Muugal, sääļ plaaniti õdagupoolõ ka sannaminekit. Volli läts tuu jaost pääle süümist sarajahe, õt tarrõ kami-napuid valmist tuvva’. Sääļ tull’ hāl-vähus, saa-s inämb üts jalg käümä. Kaasa kõlist’ perrä arstiabi. Haigõma-jah tohtri’ proomõ’ õks pästä’, midä saa, a’ pääh oll’ veresuun lahkõnu, pühäpäävä üüse ollgi hingeminõ.

Jää’ jumalaga, mi armas seto vellõ-kõnõ Volli. Ja olgu’ soo pikä perräuiķõ lõppu pant Volli hindä sõna’ laulust „Tuulõ Setomaalt“: Ku tuulõ’ tulõva kavvõst Setomaalt/ toova’ pösõ pääle sooladsõ silmävii/ ni suur ja rassõ murõmägi tuu/ miä hindä ala matasi’ süäme...

NASSARI ELVI

Mälehtüs Vollist

Mu’ helgebä’ mälestüse’ Ahosõ Vol-list läävä’ aastakka 1989–1994 Sõsarõ koori aost, ku ma tuuh koor-rih lauli. Volli tull’ Sõsarõ koori pilli-mehest arvada’ 1988. Oll väiga’ hüä pillimiis, kiä pand naase’ tandsma jo edimätsest lõõdsa vallalõtõmbami-sõst. Tä mõistsõ mängi’ mitmit pille, ka’ bajaani. Timä pillimängo perrä mi opõ tandsma ja mi tandsõ vannu tandsa. Väiga’ hüä oll tandsi’ seto kargust.

Sai kautus mitmõl festivalil: Soo-mõh, Sääksamaal, Moskvah jm. Väiga’ om miilde jäänü’ 1991. aastaga Sääksamaa reis Sõsarõ kooriga’. Tuu oll meeļe hüä võimalus Nõukogodõ Liidu aol sõita’ viisadõga’ reismä. Berliini müür lagosi ja rahvidõ paa-bel oll naanu’ suurõlt kuukumma eri-nevidõst riigest.

Tagasi tullõh meid rünnäti tun-nõlih väikot kasvu tumõhidõ mihi puult. Katõl kooriliikmõl varastõdi pass. Volli naas kül’ vapralt miihile vasta, sai eis’ vika, tälle lüüdi nuki-rauduga’ näkko. Inne Poola piiri nõs-tõti ilma passilda’ (varastõt) Veera ja Svea rongi päält maaha. Vollil oll nõnaluu katski ja arst tahtsõ, õt ka’ timä jääsi’ maaha, a Volli tahtsõ kodo saia’. Naase’ rongih kats päivä arstõ’ Vollit. Mi sai kodo ilosahe, ka’ Veera ja Svea.

Vollil oll väiga’ suur soov olla’ seto kultuuri man, mängi’ pilli, laulda’. Tä tekk ka’ vahtsõ leelokoori Hõpõhõim ja tekk eis’ laula. Youtube’ist mi või parhillaki’ kuulda’ timä laula „Tuulõ’ Setomaalt“, „Seto lipu laul“. Viimät-sil aestagil kauti kül’ harvõbahe kuuh, väikoba mihi seltskunnaga’, a timä tett laulu’ helisese’ sooni’ aoni’.

Volli oll naarulinõ ja seltskunna hing.

Sükäv kumardus sullõ, Volli, kurõ-parv viil taivast viipas ...

ILME

* * *

Olõ-õi setot, kiä’ tiiaisi-i laulu „Tuulõ’ Setomaalt“. Sood laulukõist ja tõisi seto laulõ sai leelopargih Hõpõhõim Volli käe all mitu aastakka leelotõlla’.

Volli oll virtuoosnõ pillimiis ja laulumiis. Sool keväjätsel aokõsõl las jäävä’ Setomaa tuulõkõsõ’ Vollilõ mälestüses perrä puhkma.

HELGI

Kuningriigipäiv tulõ kipõlt

Kevvõi tulõ pikki sammõga, a tuu tähendäs, õt ka vahtsõnõ kuningriigipäiv olõ-õi kavvõndah. Tiidüperäst soovoori Obinitsah ja haard hindäga uulitsa muuseumi mant kooni' Ilmaveere ja küläkeskusõni.

Obinitsa-Võmmorski tii lätt kinni' ja liiklus säädäs ringi. Kimmält kõõ suurõmb välläkutsõ saa olõma massiniidõ parkmisõ kõrraldaminõ – kotus tulõ löüdä' nii umbõs katõlõ ja poolõlõ tuhandõlõ massinalõ.

Kitä Obinitsa küläseltsi vedosnikkõ, kiä' omma' olnu' kimmält parhillatsõ planiirmisõ man ja otõnu' umalt puult, midä ja kuis saa ummi inemisisa asju ar' tetä'. Arvada, õt kuningriigipäiväle tulõ tuhandit külälisi ja tuu midä nä nägevä' ja hindäga üteh tödva', olõ-õi õnnõ tiidmine Setomaast, a om ka Obinitsast hindäst.

Hüä Obinitsa rahvas, kutsu teid ütehkuuh tegemä sood suurtt setodõ pito. Edimäne, midä saati umalt puult tetä', om külä hüäkõrd. Alati võit ka naabrit tsuski', õt kas timä om jo' praasnikust valmis. Kohaliku' inemise' omma' väiga oodõt tulõma appi (tuud massu iist) piletimüügi, parkmisõ, võistlusi jne mano. Kүүsüidä' saati külävanõmb Blumi Priidu vai küläkeskusõ tüütäja Kuusiku Varje käest.

Ku kinkõlgi om küüsümissi üldidsõlt kuningriigipäivä kot-silõ, sis võiti alati mullõ helstä' numbril 529 0261.

LEIMAAARNE,
kuningriigipäivä pääkõrraldaja

1. mail tetäs vallalõ Ilmaveere ussõ'

Mitukümmend aastakka maha-jätetült laonu' kunaginõ Obinitsa kuul-kerigu hoonõ' om vahtsõt muudu üles ja ümbre ehtet ja valms külälisi vasta võtma.

Õt restoran võtt osa Uma Mekk Keväjägurmeest, sis 1. mail kell 15 alostaski Ilma-

veere restoran vastava erime-nüüga, midä saa maitstva tulla' õnnõ 10 päivä. Pääle Uma Mekk Keväjägurmeed, mia om 3.–12. maini, nakas restoran olõma vallalõ viiel pääväl nädälih ehk kolmapääväst pühapääväni.

12 numbritarrõ ja 35 majutuskotust ja sündmuisi saal ehk

restorani saal uut hüätujolitsi külästäjit. Kõik täpsebä' tiidmise' saat kätte, ku käüt kodo-lehe pääl www.ilmaveere.ee.

Tereh tulõmast Obinitsa Ilmaveere keskustõ (Kooli uulits 2)!

KUURMAA LENNA
Ilmaveere permaane

Ilmaveere keskus.

Kuurmaa Lenna kogo pilt

Laulamõ ja ilotamõ ütehkuuh!

Kuldatsäuk 35

Minevaasta 2. detsembril sai leelokuur Kuldatsäuk 35-aastasõst. Talvõl naka-as pito pidämä, mõltimõ, õt kinäl keväjäl, juripääväl, om õkva paras aig. Selle kutsumõ kõiki hüvvi sõpru ja tutvit 6. mail kellä üte paiku Verska kultuurikeskusõ platsi pääle. Laulamõ ja ilotamõ ütehkuuh ja lääme suurõlõ suvõlõ vasta rõõmuga.

Koorist niipallõ, õt parhilla' om meid 11 lauljat ja pillitütrigu' ka'. Laulamõ ummi hüvvi laula, midä inne meid om laulnu' kuulsa' lauluimä' ja innidse' koori'. Vaihtõpäält teeme eis' ka' mõnõ' vahtsõ' sõna', ku' om vaia midägi süä-melt ar' üldä'. Olõmõ saanu' kävvü' läbi Eestimaa ja naabritõ festivali', Euroopa riikeh,

Kuldatsäuk.

Lõvi Laine kogo pilt

Ameerikah ja umalaol ka Vin-nemaal. Olõmõ arvo saanu', õt vajalik om umma seto kultuuri viiä' ka' mujalõ, õt tiidä' saia', mis setodõl om ilosat ja eissugumast. Umalt Setomaal

laulamõ tihtsähe muuseumih, sanatooriumih. Ku' kutstas, ar' ütle-i.

Oodamõ 6. mail kell 13 pääle kerigoaigo!

LÕVI LAINE

SÜNNÜPÄÄVÄ' MAIKUUH

Sepamäe Kadi-Mai – 34

1. mai
Hõpõhõimu
leelotaja

Hõrna Rieka – 61

3. mai
Taarka Tarõ pernaane,
OUT tiatre näütlejä

Palmre Väino – 78

4. mai
Põlva Seto Seldsi
pillimiis

Jänesmäe Raivo – 57

4. mai
seto sepp

Linnasmäe Tõnu – 65

5. mai
sorrõseto

Laaneotsa Rein – 83

6. mai
tehnigatiidläne

Annisti Aet – 51

6. mai
etnoloog

Valgu Heiki – 65

7. mai
arheoloog

Grünbergi Maria – 21

8. mai
Seto Kongressi
Vanõmbidõ Kogo
liigõh

Kahuski Niilo – 34

9. mai
ObiNizza pääkokk

Parktali Tiina – 69

14. mai
Siidisõsarõ
leelonaane

Rumbi Sirje – 55

14. mai
kunstnik

Granova Elvi – 64

17. mai
Petseri 2. Keskkooli
innine tüütäjä

Kunnusõ Andres – 67

20. mai
meistrimiis

Liiva Kati – 39

21. mai
Mokornulga koori
leelonaane

Anipai Vello – 77

22. mai
sootska

Jugomägi Liilia – 59

26. mai
Ilolisõ leelonaane

Kooseri Kaja – 55

26. mai
Hõpõhelme' ja Meremäe
mehe' leelotaja,
Meremäe-Obinitsa
naiskoori laulja

Niilo Tiit – 62

30. mai
Nopri talo peremiis

Mõttusõ Mirjam – 38

30. mai
aokiränik

Setomaa Vallavalitsus suuv õnnõ:

Helju Laur	98
Maria Hagu	96
Peeter Morel	96
Tatjana Tihanova	94
Eltvira Labe	93
Anne Lass	92
Vilja Karavin	92
Vladimir Žuravljov	91
Paul Alamäe	89
Rein Tikkop	84
Maie Rumask	82
Iia Lukk	82
Helgi Tammear	82
Niina Reha	81
Volli Puuselg	80
Pjotr Korotkov	80
Helgi Teresk	80
Valentina Sikk	79
Linda Aasmaa	79
Aleksandr Dorožkin	78
Maia Kuusing	78
Tamara Bednyakova	78
Voldemar Järveküla	77
Aleksandr Morozov	77
Aleksandra Kirotar	77
Lilia Ivaste	76
Jan Vaidla	75
Valentina Frolova	75
Väino Kevvai	75
Aino Männik	75
Kaja Kants	74
Leida Lahe	74
Maivi Nurm	74
Niina Tsetshladze	73
Ülo Kaup	73
Lembit Koba	72
Ljudmila Burlakova	72
Sirje Palmik	71
Maie Jaroslavskaja	71
Natalia Kivik	71
Vladimir Mattis	71
Peedu Metsik	70
Sirje Kattai	70
Arvo Sarapuu	70
Lembitu Labe	70
Jüri Naudi	70
Aare Kuus	70
Kalle Oinak	70

SA Seto Instituut ja MTÜ
Setomaa Teadusnõukogo
suuvva' õnnõ, hüvvä
tervüst ni kimmäst miilt

PIHO MARELÕ
80 aastaga juubelist.

Õnnitlõmi tillokõist
vallakodanikku!

**AMINA
DIDŽUS**

Leinämi

VOLDEMAR AHONE

3.03.1945 – 7.04.2024

Mälestäs laulu-
ja tandsuansambli
Hõpõhõim

† Sofia Bogovskaja
† Olga Toomik
† Lidie Hain
† Lembit Rappu

SÜNDMUSÕ' SETOMAAAL

- 2. mai kellä 14–18 Meremäe Meroosi tüütärõ – klaasmosaiik.
- 3. mai kell 15 seto pitsi päivi 2024 – SUVI alostaminõ Reegi majah.
- 4. mai kell 19 keväjäne kodokontsert Maagõkõsõh.
- 5. mai kellä 10–18 kaarkolt lõigat rõivapallost teki umblõmisõ oppus Beresje Hobitarõh.
- 5. mai kell 10 seto lihavõõdõh Miktämäel Inara Vanavalgõ Kohvitarõh, Verska kultuurimaja moropääl, Verska talomuusiumih ja Seto tsäimajah, Uusvada külämajah, Taarka Tarõh, Nedsäja küläplatsil.
- 6. mai kell 8.30 juripäiv Verskah.
- 6. mai kell 13.30 leelokoori Kuldatsäuk 35 aasta juubõli pidäminõ juripäivä kirmasõl Verska kultuurimaja moropääl.
- 7. mai kellä 18–19 seto tandsa opminõ Obinitsa küläkeskusõh.
- 8. mai kellä 14–18 Meremäe Meroosi tüütärõ – lapitüü-satsiündrik.
- 10. mai kell 17 imipäivä kontsert Verska kultuurimajah.
- 11. mai kell 18 Seto Tsäimaja 20: kontsert-õdagusüük üteh Pindi Veinitaloga'.
- 12. mai kell 13 oltuspühä Miktämäel.

- 14. mai kell 17 elopästvä esmaabikoolitus Obinitsa küläkeskusõh.
- 15. mai kellä 14–18 Meremäe Meroosi tüütärõ – karpõ ilostusõ.
- 16.–19. mai kell 13 karavanõ 29. kokkotulõk Treski küünüh.
- 18. mai kell 15 Uusvada külämajah vallalõtegemisõ pido.
- 18. mai kell 18 muusiumiüü Setomaal „Üüh om vabadust!“ Verskah, Saatseh, Obinitsah.
- 18. mai kell 12 migulapäivä laada- ja perrepäiv Meremäel.
- 18. mai kell 16 tandsutarõ Obinitsa muusiumih Karmoškakamraadõga'.
- 22. mai kellä 14–18 Meremäe Meroosi tüütärõ – kangatrükk.
- 23. mai kellä 16.30–18 orienteerumisõ ja matkasari 2024, III etapp Verskah.
- 26. mai kell 9 suvistõ käsitüü- ja maalaat Verskah.
- 30. mai kellä 16.30–18 orienteerumisõ ja matkasari 2024, IV etapp Korelah.
- 31. mai kell 11 Setomaal 2023. aastagal sündünü' väigokõisi vallakodanikõ vastavõtt Reegi majah.
- 31. mai kell 15 seto pitsi päivi 2024 – SUVI lõpõtaminõ Reegi majah.